REVISTA CULTULUI MOZAIC

Nr. 399

Anul XXIII • TIȘRI 5738 • 12 pagini, 2 lei

1 OCTOMBRIE 1977

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI, SF. VINERI NR. 9 — TELEFON 15.50.90.

ȘEDINȚA COMITETULUI DE CONDUCERE AL FEDERAȚIEI COMUNITĂȚILOR EVREIȘTI (M) DIN R. S. ROMÂNIA

În ziua de 18 septembrie a.c. a avut loc ședința Comitetului de conducere al Federației Comunităților Evreiești (M) din R. S. România. Ședința a fost prezidată de Eminența Sa d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*, președintele F.C.E.(M).

Înainte de a se intra în ordinea de zi, Eminența Sa a adresat membrilor Comitetului de conducere, președinților comunităților din întreaga țară, întregii obști evreiești din România sacerdotala binecuvîntare pentru noul an 5738, care a început.

Darea de seamă privind activitatea F.C.E.(M) în anul 5737 a fost prezentată de d. *Emil Sechter*, secretar general.

Pe marginea raportului, d. Șef rabin dr. Moses Rosen a făcut o expunere care a constituit în același timp o trecere în revistă a problemelor actuale de cult, cultură iudaică și asistență ale obștei evreiești din România precum și îndrumări asupra viitoarelor activități ce urmează a fi desfășurate în aceste domenii.

Și în acest an comunitățile și obștile din întreaga țară și-au desfășurat activitatea de cult, cultură iudaică și asistență socială în spiritul Torei și al celei mai autentice tradiții, în climatul de deplină libertate religioasă garantat tuturor cetățenilor de Constituția și legile României socialiste. A continuat acțiunea de reamenajare a unor lăcașe de cult, cheltuindu-se în acest scop suma de peste 1,4 milioane lei. Cu venerația datorată înaintașilor sînt păstrate și întreținute cimitirile comunităților, atît din comunitățile mai mari, cît și din localitățile unde acum nu mai există enoriași.

Federația a acordat subvenții unor comunități mici, care au putut în acest fel să-și ducă în bune condițiuni activitatea, spre satisfacția enoriașilor.

Sărbătorile noastre — Hanuca, Purim, Pesah etc. — au fost prăznuite în toate comunitățile — mai mari sau mai mici — după datină. Îndeosebi sărbătoarea de Hanuca a devenit la noi un eveniment deosebit, căci atunci Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen vizitează aproape toate comunitățile, fiind întîmpinat pretutindeni cu dragoste și venerație deosebite.

Un loc important în viața spirituală a obștei ocupă „Revista cultului mozaic" și „Luah"-ul.

Cheltuielile care privesc activitatea Federației și a comunităților din țară, de întreținere și funcționare a instituțiilor de cult și cultură iudaică, sînt acoperite în mod exclusiv de către Federația Comunităților Evreiești din România, fără nici un sprijin financiar de la Joint sau de la oricare altă organizație evreiască din afară. Atît cuantumul cheltuielilor, cît și veniturilor și provenienței lor (contribuții benevole, etc.) au fost aduse la cunoștința enoriașilor prin liste afișate în preajma sărbătorilor la toate templele și sinagogile din țară.

Darea de seamă a înfățișat, în continuare, activitatea binecuvîntată desfășurată în anul 5737 pe tărîmul asistenței sociale. Această activitate se desfășoară cu sprijinul financiar al Joint-ului, Federația contribuind la rîndul ei, an de an, cu o sumă importantă din veniturile ei. În afara ajutorului lunar în bani, se acordă

(Continuare în pag. V-a)

Albert Einstein — așa cum l-am cunoscut

de dr. Nahum Goldmann

Am avut norocul de a-l cunoaște pe Albert Einstein la Berlin, înaintea venirii la putere a lui Hitler. Ne-am întîlnit apoi în diferite ocazii, pe care le voi socoti întotdeauna ca cele mai fericite experiențe ale vieții mele. Întrucît am trăit în diferite țări și am călătorit mult, am avut ocazia de a întîlni multe personalități ilustre ale secolului — politicieni, învățați și oameni de artă. Dar niciodată nu am întîlnit vreunul care să fi făcut o atît de covîrșitoare impresie asupra mea ca Albert Einstein. Pentru mine el reprezenta încarnarea clasică a geniului. Astăzi întrebuințăm această expresie cu oarecare ușurință spre a desemna personalități de vază ; dar un geniu în adevăratul înțeles al cuvîntului este unul dintre rarele fenomene din istoria omenirii.

Deosebirea dintre geniu și un simplu talent nu este de cantitate ci de calitate. O persoană talentată posedă calități care depășesc media, dar pe care orice muritor inteligent le poate căpăta. Oricine poate ține un discurs : oratorul de talent se deosebește doar prin aceea că el o face mai bine. Aproape oricine poate să încredințeze hîrtiei gîndurile și emoțiile sale ; scriitorul talentat se deosebește prin aceea că el o face mai bine decît ceilalți.

Pe de altă parte, un geniu în adevăratul înțeles al cuvîntului nu poate fi închis într-un tipar convențional. Am putea spune că e de o specie cu totul deosebită de aceea a muritorului de rînd. E ca și cum ar fi pogorît pe pămînt dintr-o altă planetă și se învîrtește într-o lume dincolo de înțelegerea noastră.

Ceea ce m-a uimit totdeauna la Einstein a fost modul său simplu și familiar în care se exprima și se ocupa de termenii metafizici și de problemele cele mai complicate și ascunse al existenței umane. „Vorbiți despre timp, spațiu și cauzalitate așa cum un om obișnuit ar vorbi despre cartofi sau tramvaie" i-am spus cu ocazia unei plimbări prin Berlin. El mînuia acești termeni și aceste concepții ca și cum ar fi constituit pîinea sa zilnică — și așa chiar era. Evolua printre concepțiile abstracte ale universului și misterele sale ca și cum ar fi ajutat la crearea acestora. Atît de natural i se părea să se ocupe de asemenea noțiuni încît nu putea să înțeleagă de ce alții nu sînt în măsură să-i urmărească gîndurile.

Îmi amintesc că într-o zi l-am găsit în apartamentul său din Berlin dus pe gînduri. Avea în față o revistă americană care oferea un premiu de cîteva mii de dolari aceluia care va izbuti să explice pe înțelesul tuturor teoria relativității într-un eseu de patru pînă la șase pagini. Einstein îndura pe atunci lipsuri materiale. Germania se afla în plină inflație, după primul război mondial și cu salariul său de profesor Einstein nu putea s-o scoată la capăt.

Trist și încurcat, Einstein îmi arătă revista. „Iată" îmi spuse „aceasta ar constitui pentru mine ocazia de a face avere. Ar trebui să scriu acest articol, am încercat chiar dar sînt sigur că editorul va spune că depășește puterea de

(Continuare în pag. II-a)

SANCTUARUL SUFLETELOR

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Cînd Șelomo isprăvi întreaga-i rugă și implorare înaintea lui Dumnezeu, se ridică din îngenunchierea lui dinaintea altarului lui Dumnezeu și brațele sale erau întinse către cer". (Regi, I, 8—54).

În clipele finalului de sărbătoare, ne aflăm în starea sufletească a celui care a fost ctitorul Templului, iar versetul pe care îl recităm conține sinteza învățămintelor ce le tragem.

Din cea dintîi zi a lunii Tișri **și pînă astăzi, am adăugat mereu alte flori la buchetul zilelor noastre festive. Chiar acei dintre noi, care în decursul întregului an se îndreaptă rar pe cărările ce duc spre lăcașul cel sfînt, au dat în aceste zile ascultare îndemnului sufletelor lor și au venit la templu, nu numai o dată, pentru a rosti „întreaga-le rugă și implorare" către Părintele ceresc. La fel cu Șelomo, în această" lună a celor puternici" ירח האיתנים **ne-am străduit să întărim zidurile morale care împrejmuiesc cetatea eca sfîntă dinăuntrul fiecărui dintre noi : conștiința. Cu fiecare rugă fierbinte rostită de buzele noastre, cu fiecare gînd frumos ce a încolțit în mintea noastră, cu fiecare sentiment înalt ce ni s-a înfiripat în suflet, am adăugat încă o cărămidă la clădirea templului perfecțiunii noastre morale.**

Începînd de la Roș Hașana, am devenit și noi ziditori de sanctuare, precum a fost odinioară cel care, pe drept cuvînt, a purtat denumirea de „cel mai înțelept dintre oameni". Prin sunetele șofarului pe care le-am intonat, ne-am așezat în rîndurile leviților din Templu, cîntăreți ai preamăririi lui Dumnezeu, barzi ai amintirilor trecutului zbuciumat și frîmbițași ai nădejdilor viitorului luminos. Am așezat, una deasupra alteia, pietrele altarului nostru multimilenar, evocînd akeda, spiritul de sacrificiu ce ne-a animat de la Ițhac **încoace.**

În cea mai sfîntă dintre zilele anului, Iom Kipur, n-am fost oare, fiecare dintre noi, un mare preot care a pătruns în cea mai sfîntă dintre tainițele sufletului său și a găsit acolo părticica de divinitate ce sălășluiește în el însuși ? În această zi ne-am ridicat dincolo de nevoile hainei de lut cu care sîntem înveșmîntați și, astfel am construit שלמון **acea masă sfîntă ce se afla în Templu. Ea simboliza curățenia etică ce trebuie să ne călăuzească în modul cum ne cîștigăm pîinea cea de toate zilele. „Piinea imaginii"** לחם הפנים **se numeau pîinile aflătoare pe această masă și ele ne învățau că felul în care ne procurăm hrana oglindește însăși imaginea noastră interioară.**

„Am cercetat cu bucurie izvoarele mîntuirii" în zilele de Sucot **și la fel cu preoții oficianți de altădată, am prăznuit** שמחת בית השואבה **„veselia scoaterii apei" scoțînd din străfunduri apa pură a credinței. Am dănțuit, precum o făceau și ei, cu făclia în mînă, cu făclia speranței în lumea în care omul truditor va gusta, din plin, din rodul muncii sale.**

Iar acum, în zilele de Șemini Ațeret și Simhat Tora, zidim chivotul sfînt dinăuntrul nostru, în care se află învățătura ce ne-am însușit-o. Acolo, în lada sfîntă din Templu, se aflau, dăltuite în piatră, tablele legii. Aci, în adîncurile ființei noastre, învățătura s-a întipărit pe tablele inimilor noastre.

Da. Am zidit fără încetare în această lună și am durat un edificiu care ar avea să fie adăpostul nostru sufletesc în anul care se află înainte-ne. Am fost arhitecții unui templu pe care îl vom purta cu noi pe toate căile vieții. Privind înapoi vedem sărbătorile care s-au succedat ca niște piloni puternici ce susțin această minunată clădire.

קם מלפני מזבח ה' **Ne ridicăm și noi dinaintea altarului. Ruga de** Izkor **ce o vom rosti aduce înaintea ochilor noștri altarul cel nesfîrșit care străpunge spațiul și timpul din toate așezările răspîndite. Altarul nostru n-a avut niciodată menirea de a sluji neîndurătorul Moloh, zeul războaielor, nici de a fi pus în slujba hrăpăre-**

(Continuare în pag. V-a)

Un oaspete de vază

Dr. Immanuel Jakobovits, Șef rabinul Marii Britanii

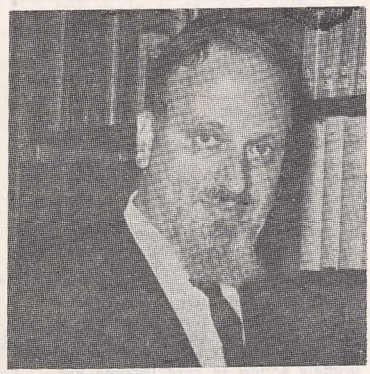

La invitația Eminenței Sale și a d-nei dr. Rosen, în zilele următoare obștea noastră va primi vizita Eminenței Sale d. dr. Immanuel Jakobovits, Șef rabinul obștei evreiești din Anglia și Commonwealth și a d-nei Jakobovits.

Dr. Immanuel Jakobovits, una din personalitățile rabinice proeminente ale epocii noastre, s-a născut în anul 1921, într-o familie de veche tradiție ortodoxă. Tatăl său a fost rabin al comunității ortodoxe în Koenigsberg iar ulterior, *dayan*, judecător religios, în cadrul comunităților din Berlin și apoi Londra. Cel ce avea să devină într-o zi Șef rabin al Marii Britanii a făcut strălucite studii rabinice la Jews' College iar apoi la *ieșiva* — școala superioară talmudică — *Etz Haim* din Londra.

Cariera rabinică și-a început-o la Londra, unde a funcționat succesiv în mai multe sinagogi. În anul 1949 este chemat să ocupe postul devenit vacant de Șef rabin al comunității evreiești din Dublin, capitala Irlandei. Începînd din anul 1958 este conducătorul spiritual al sinagogii Fifth Avenue, din New York. În anul 1966 este ales în înalta funcție de Șef rabin al Uniunii comunităților evreiești din Marea Britanie și Commonwealth.

Pe lîngă activitatea de conducere și îndrumare a obștei evreiești din Anglia — una din cele mai importante din vestul-Europei — dr. Jakobovits este prezent în viața evreiască internațională, opiniile și părerile d-sale fiind ascultate cu respect în toate împrejurările.

Concomitent cu sacerdoțiul ce-l îndeplinește cu sfîntă dăruire, dr. Jakobovits este prezent și în cîmpul publicisticii iudaice. Dintre scrierile sale, amintim : „Etica medicală iudaică" (1959) ; „Legile iudaice și problemele vieții moderne" (1965) ; „Jurnalul unui rabin" (1966) ; „Ritualul căsătoriei mozaice" etc.

Între Șef rabinul Angliei și păstorul spiritual al obștei evreiești din România s-au statornicit legături de trainică prietenie, bazată pe stimă și prețuire reciprocă. La invitația cordială a dr-ului Jakobovits, d. Șef rabin dr. Moses Rosen a întreprins nu mai departe decît luna trecută o călătorie în Anglia unde a ținut conferințe la Londra și Manchester.

Întreaga noastră obște adresează un călduros *Baruhim Habaim* distinșilor oaspeți, cu convingerea că această vizită va contribui la o mai bună cunoaștere reciprocă și la adîncirea legăturilor dintre comunitățile evreiești din România și Anglia.

Albert Einstein — așa cum l-am cunoscut

(Urmare din pagina Ia)

înțelegere a cititorilor... Și de fapt e așa de simplu, încît fiecare ar putea înțelege".

Pentru Albert Einstein cea mai complicată formulă matematică era la fel de simplă cum ar fi pentru noi doi și cu doi. Puțin după publicarea faimosului său tratat despre teoria relativității, a fost invitat de Universitatea din Berlin să o expună în fața unor academicieni și intelectuali. A fost anunțat că publicul nu se compune numai din savanți fizicieni și că este de dorit ca explicațiile sale să fie cît mai simple. „Vei vedea" mi-a spus înainte de reuniune „Le voi explica teoria relativității în termeni atît de simpli că fiecare o va înțelege". Într-adevăr, a început prin a explica cele mai elementare reguli de fizică și matematică, ca și cum s-ar fi adresat unei clase de începători. Apoi, fără nici o înștiințare, a intrat în cele mai abstracte și misterioase sfere ale matematicii înalte, astfel că nimeni din auditoriu nu l-a mai putut urmări. Aceste concepții erau pentru Einstein într-atît de elementare, încît era incapabil să facă distincția între ideile pe care o persoană de inteligență medie ar putea să le înțeleagă și cele accesibile numai matematicienilor de înaltă specializare.

Cred că aceasta era caracteristica cea mai izbitoare a geniului lui Albert Einstein. Ar fi fost un geniu chiar dacă nu ar fi dezvoltat niciodată teoria relativității sau orice altă teorie de acest fel, căci geniul nu se definește prin realizările concrete ci prin calitățile personale. Cineva poate fi un geniu fără a avea realizări aparente. Geniul lui Einstein se manifesta cu precădere în însușirea celor mai profunde și adînci probleme ale omului și universului decît în descoperirile sale în domeniul științific. Se afla în largul său în domeniul înaltelor concepții științifice și filozofice, o stratosferă intelectuală către care numai genii de talia sa se pot ridica.

Aceasta explică extraordinara sa simplitate. Numai un talent e complicat. Geniul autentic reduce orice problemă la termenii cei mai simpli. Simplitatea era caracteristica cea mai uimitoare nu numai pentru atitudinea sa de gînditor ci făcea parte din natura sa umană. Era „un suflet de geniu". La Einstein măreția umană apărea atît de reliefat și de evident, încît păreau prototipul a ce ar trebui să fie omul. Bunătatea inimei sale, caracterul său cinstit, incredibila sa integritate, afecțiunea sinceră pentru semenul său, modestia sa — toate aceste calități au făcut din Einstein un model a ceea ce omul trebuie să se străduiască să devină. Dacă ar fi să descriem o ființă umană a cărei viață, comportare și sentimente ar fi alcătuite de aceste eterne și simple virtuți, aceasta ar trebui să fie o ființă asemănătoare lui Albert Einstein.

A fost un om de o desăvîrșită integritate morală. Era ceea ce religiile și civilizațiile au propovăduit umanității. Era bun, tolerant, cinstit și de o mare simplitate. Virtuțile îi erau atît de naturale încît pur și simplu nu putea înțelege de ce ceilalți nu sînt ca el. Odată mi-au trebuit cîteva ore ca să-l conving să-l ierte pe unul din colegii săi care se comportase necorespunzător. Eforturile mele n-au avut succes. „Dar de ce a făcut-o ?" mă întreba mereu. „Cum a putut să facă așa ceva ?". Albert Einstein pur și simplu nu putea concepe ca o ființă umană să fie nesinceră, lașă sau să nu vrea să ajute pe alta. Pînă la moarte a străbătut pămîntul ca un minunat copil, inocent, necorupt de experiențele și pasiunile unei vieți obișnuite.

Aceaste calități au contribuit să facă din el marele evreu care a devenit mai tîrziu. Crescut și trăit într-o societate asimilată, lipsită aproape total de tradițiile iudaice, el știa foarte puțin despre istoria și cultura evreiască ca și despre problemele complexe ce stau în fața iudaismului modern. Dar marile sale calități umane l-au condus spre identificarea cu coreligionarii săi. Apărător al celor în suferință și oprimați, a socotit firesc să îmbrățișeze cauza poporului evreu care suferea atît de mult în epoca sa. A ținut să fie socotit fiu al poporului lui Israel. Adeziunea sa la ideea națională a constituit o reacție dreaptă și cinstită față de problema evreiască : evreii sînt un popor fără patrie, deci să capete o patrie. Evreii sînt persecutați în multe părți ale lumii ;deci să aibă țara lor proprie, acolo se vor simți în siguranță.

Potrivit tradiției iudaice, fiecare generație are în rîndurile sale 36 de drepți anonimi, a căror existență pe pămînt asigură supraviețuirea omenirii. Acești sfinți nici nu-și dau seama că alcătuiesc o elită. Despre Einstein nu se poate spune că a fost un necunoscut, era celebru chiar împotriva voinței sale. Dar dacă vreodată o ființă umană a meritat să fie inclusă printre cei 36 de drepți, acesta a fost Albert Einstein. S-ar fi supărat dacă ar fi auzit pe cineva socotindu-l sfînt. Totuși, dacă în generația noastră a fost vreun sfînt, acela a fost Albert Einstein. Aproape independent de contribuția sa științifică și filozofică, prezența sa în mijlocul nostru a fost una din marile izbînzi ale umanității epocii noastre.

Însuși faptul că în cea mai sălbatică, cinică și haotică epocă a istoriei omenirii, un om ca Albert Einstein s-a aflat în mijlocul nostru conferă existenței noastre acel „raison d'etre" moral. Nu este o exagerare cînd afirmăm că moartea sa a făcut ca viața fiecăruia dintre noi să fie mai săracă, căci am pierdut unul dintre marile spirite ale lumii. Faptul de a-l fi avut pe Albert Einstein contemporan este unul din puținele favoruri ce i-au fost hărăzite generației noastre nefericite. Numai aceasta e suficient să ne facă să ținem trează memoria lui Einstein. El va trăi de-a pururi în lumea științei și filozofiei. Dar și mai important este să rămînă în memoria umanității ca unul dintre puținele exemple pînă la ce înălțimi de caracter și intelect, pînă la ce idealuri se poate ridica o ființă omenească. Memoria lui Albert Einstein va rămîne un far conducător nu numai pentru noi, ci și pentru toate generațiile viitoare.

VARIA

LEGENDA GOLEM-ULUI

A devenit o tradiție ca vizitatorii Pragăi să facă, la vechiul cimitir evreiesc al orașului, un popas pios în fața pietrei funerare a lui rabi Iehuda Löw ben Bețalel. Un mormînt modest, inconjurat, însă, de aureola nepieritoare a unei legende fantastice : Golemul. Lui rabi Löw i se atribuie însuflețirea acelei ființe frămîntate din lut și concepute ca un slujitor automat pentru zilele de sîmbătă (complexitatea „programului" cu care Golemul a fost înzestrat schițează parcă o previziune a preocupărilor ciberneticienilor din zilele noastre).

A apărut, deci, firesc interesul cu care cercetătorii au încercat să descifreze împrejurările în care viața lui rabi Löw s-a împletit cu această legendă menită să-i eternizeze amintirea. Or, în nici una din scrierile rabinului nu se face vreo aluzie asupra Golemului, fie și sub forma unei vagi plăsmuiri mintale. Mai mult, nu-l pomenesc deloc nici biografii contemporani ai rabinului. De ce această tăcere ? Este vorba, oare, de un consemn respectat cu stricteță o bucată de timp, cum am putea fi inclinați să credem ? Sau explicația este alta (și aceasta pare mai plauzibilă) : abia după moartea lui rabi Löw fantezia populară să fi făcut din el eroul legendei ?

Se știe că „omul artificial" a circulat deseori prin literatura antică și medievală. El a fost preluat și de folclorul nostru și integrat preocupărilor specifice mediului evreiesc. Și e foarte posibil ca, tocmai datorită răspîndirii și prestigiului povestirilor despre Golem, acestea să se fi intercalat, la un moment dat, în relatările despre rabi Löw, personalitate cu mare faimă în contextul populat de numeroși oameni celebri de la reședința împăratului Rudolf I. Fapt este că abia în secolul XIX au fost tipărite primele scrieri în care legenda are desfășurarea păstrată și în zilele noastre.

Tema s-a dovedit fascinantă pentru numeroși artiști. Golemul a pătruns în literatură, teatru, muzică, arte plastice. Să amintim, dintre lucrările cele mai valoroase, romanul lui Gustav Meyrink, filmul lui Paul Wegener, piesa lui H. Leivik.

Pe planul rigorii istorice are, desigur, însemnătate deslușirea condițiilor în care Golemul a devenit o creație a lui rabi Löw. Dar cert este că, prin această conexiune, atît chipul rabinului, cît și legenda însăși și-au asigurat perpetuitatea.

Studii de istorie

Editată de Institutul istoric evreiesc din Polonia, la Varșovia apare de mai bine de 25 de ani o revistă de studii consacrate cercetării trecutului comunității evreiești din Polonia. Publicația apare trimestrial, fiecare număr avînd 130 de pagini, și este scrisă în limba polonă, studiile fiind însoțite de scurte rezumate în idiș și engleză. Printre redactori și colaboratori se numără istorici de prestigiu, cunoscători ai istoriei obștei evreiești din Polonia, obște atît de bogată în tradiții culturale și spirituale, dar și în suferințe și martiriu.

Cele peste o sută de numere apărute pînă acum reprezintă un corpus impresionant, de 15 000 de pagini, cuprinzînd sute de studii, documente de arhivă, jurnale și memorii. Predomină, cum era de așteptat, materialele legate de anii ocupației naziste, cînd populația evreiască a trecut prin cea mai tragică încercare din întreaga sa existență. Multe studii scot la lumină noi dovezi ale formelor de luptă în ghetouri, care au culminat cu marea răscoală a ghetoului varșovian. Pentru generațiile viitoare, documentele adunate aici, ca atîtea altele apărute în alte țări, vor fi un *memento* al unei cumplite tragedii, dar și o mărturie a rezistenței și demnității umane în fața barbariei dezlănțuite.

Moștenirea uriașă lăsată de spiritualitatea evreiască din Polonia este valorificată în revistă, mai ales în ultimii ani, prin studii consacrate vieții sociale și politice a evreilor polonezi, prin articole referitoare la istoria artei și culturii, la istoricul presei evreiești apărute pe teritoriul Poloniei.

Sumarul numărului festiv (100), marcînd și împlinirea a 25 de ani de apariție, oglindește profilul actual al publicației și principalele arii tematice. Prof. Mauriciu Horn, directorul Institutului, semnează un studiu document despre participarea evreilor la apărarea fortificațiilor orașelor poloneze în secolele XVI și XVII. Pornind de la un memoriu din 1836 (retipărit integral, în traducere poloneză), Artur Eisenbach aduce noi date despre populația evreiască în regatul polon : categorii sociale predominante, situația economică și financiară, probleme naționale. Despre obiectivele și stadiul cercetărilor în domeniul istoriei publicațiilor periodice evreiești scrie pe larg Marian Fuks. În aceași sferă se înscrie și rubrica susținută de Jan Rochwerger, în care sînt prezentate ultimele numere ale unor reviste evreiești care apar în diferite țări.

Noi documente despre anii cumpliți ai ocupației scoate la iveală Szymon Datner, într-un studiu despre activitatea „Sonderkommando-ului „1005"", în anii 1943—1944, pentru ștergerea urmelor masacrelor în masă. E vorba de echipe de deținuți evrei, sortiți și ei morții, supuși unei munci de infern : exhumarea și arderea a zeci de mii de cadavre îngropate la locurile de execuție — operație căreia naziștii îi impun un ritm tot mai precipitat pe măsură ce se apropie sfîrșitul războiului. Cifrele, actele oficiale, statisticile alternează cu extrase din mărturiile puținilor suraviețuitori ai acestor echipe. O astfel de relatare, care ține locul oricărui comentariu patetic, se încheie astfel : „Numai diavolul putea născoci așa ceva — să ajung să ard propriul meu neam, să fiu nevoit să păcătuiesc față de morți, să săvîrșesc o barbară profanare a cadavrelor. Mi-am blestemat fiecare clipă a vieții mele de sclav, m-am hrănit cu speranța că Dumnezeu și poporul meu mă vor ierta că în loc să-mi înmormîntez frații după legea lui Israel, a trebuit să ard sfintele rămășițe, să le prefac în pulbere și cenușă, pentru că nu aveam de ales".

Sobrietatea și concizia istoricului, atent numai la reconstituirea exactă a faptelor, pornind de la documentele păstrate, sporesc parcă puterea acestor pagini de a cutremura conștiința.

LEON VOLOVICI

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ

La București s-au desfășurat lucrările Conferinței internaționale „Viitorul Europei — stadiul cercetărilor".

Timp de 3 zile, oameni de știință din 20 de țări ale lumii au dezbătut probleme majore menite să identifice cele mai adecvate căi și metode pentru stimularea dezvoltării cooperării între statele continentului nostru, în vederea întăririi securității europene, asigurării unei păci trainice în lume.

„CHIMIA '77"

România s-a numărat printre cele 26 de țări prezente cu cele mai însemnate realizări în domeniul producției industriei chimice la expoziția internațională „Chimia '77", de la Moscova.

Într-un pavilion avînd o suprafață de 1 000 mp au fost prezentate produse ale industriei chimice și petrochimice, utilaje și elemente de automatizare pentru industria chimică, realizate la nivel mondial competitiv. Într-un stand aparte au fost prezentate licențe și brevete de invenții privind noi tehnologii de înalt randament, care își găsesc o largă aplicare în industria chimică, realizate de cercetători și oameni de știință români.

HIDROCENTRALA MĂRIȘELU

Cu 40 de zile mai devreme a fost racordat la sistemul energetic național cel de-al treilea agregat de la Centrala hidroelectrică Mărișelu, județul Cluj.

BAZINE PISCICOLE

În Insula Mare a Brăilei există 2 lacuri — Blasova și Zăton — care măsoară amîndouă peste 450 hectare. Datorită condițiilor naturale existente, specialiștii au luat măsuri pentru amenajarea aici a unor moderne bazine piscicole. Lucrările au început încă din acest an și se vor încheia în anul 1978. Potrivit programului de amenajare, se va obține anual, în prima etapă, o cantitate de peste 1 000 tone de pește.

COMERȚUL IEȘAN

În municipiul Iași a fost construită o nouă hală comercială. Concepută și realizată după o arhitectură modernă și funcțională, hala dispune de o suprafață utilă de vînzare de 6 250 mp, o suprafață de 2 050 mp destinată depozitelor de mărfuri și 400 mp de spații frigorifice. Funcționalitatea și mecanizarea operațiilor de aprovizionare vor permite desfacerea unui volum de mărfuri evaluat la 190 milioane de lei. anual.

VERNISAJ

La Galeriile de artă din Sofia a avut loc vernisajul expoziției de tapiserie românească. Sînt expuse creații valoroase ale unor artiști români de prestigiu.

VOLUM

Sub egida organizației *Agudat Israel* din Statele Unite a apărut al 5-lea volum al lucrării *Am Hatora* (Popor al cărții). Lucrarea cuprinde dizertațiile conducătorilor principalelor ieșivot din S.U.A. De asemenea sînt incluse eseuri, studii și comentarii ale unor rabini eruditi din generația trecută.

Comunități reconstituite

Cine privește edificiile moderne ale sinagogilor și centrelor comunitare de la Hamburg și Köln, de la Düsseldorf și München, de la Frankfurt pe Main sau Hanovra, cu greu își poate imagina că ele aparțin unor comunități mici, de dată relativ recentă, reconstituite din cenușa unor obști cu vechi tradiții. Toate comunitățile din R. F. Germania au fost organizate de grupuri restrînse de supraviețuitori ai lagărelor de concentrare. Prima organizație comunitară a fost cea de la Hamburg, avînd la reînființare — în toamna anului 1945 — doar 25 de membri. Situația a fost cam aceeași și în comunitățile care aveau să ia ființă ulterior în alte orașe vest-germane.

Populația evreiască din Germania occidentală este apreciată în prezent la aproximativ 30 000. Comunități mai importante din punct de vedere numeric sînt cele de la Frankfurt pe Main și München, cu aproximativ 4 000, respectiv 3 000 membri, cele de la Düsseldorf, Köln și Hamburg cu peste 2 000 fiecare. La ultima reuniune anuală a Consiliului central al evreilor din Germania occidentală au fost prezenți delegați a peste 30 de comunități. S-a putut astfel desprinde o imagine a configurației actuale a obștii din R.F.G.

Sinagogi noi au fost ridicate în toate comunitățile. La Frankfurt pe Main funcționează trei sinagogi și în zilele marilor sărbători se organizează alte trei case de rugăciune. În 1960 la Hamburg, și cam în aceeași perioadă la Düsseldorf, s-au ridicat unele dintre cele mai impunătoare edificii sinagogale. Dar și comunitățile mici — ca cele de la Bonn, Worms, Wurzburg — cu număr restrîns de membri au în prezent centre comunitare și sinagogi noi. Cea mai recentă este cea de la Floss, în Bavaria, comunitate cu numai 200 de membri.

Printre cele mai remarcabile instituții culturale ale obștilor evreiești din R.F.G., se citează biblioteca comunității din Hamburg, cu peste 10 000 de volume, precum și biblioteca și arhiva „Germania Judaica" de la Köln. Cuprinzînd cărți, manuscrise, reviste, monografii referitoare la viața obștilor din trecut, la contribuția acestora la dezvoltarea culturii în Germania antebelică, biblioteca din Köln este considerată un important centru de studiu. Comunitățile din R.F.G. editează, de asemenea, un număr de publicații periodice ca, de exemplu, „Münchener Judischen Nachrichten", „Frankfurter Judisches Gemeindeblatt", „Allgemeine Wochenzeitung der Juden", acesta din urmă apărînd la Düsseldorf din 1969 și fiind cea mai cuprinzătoare publicație a obștilor evreiești vest-germane.

Dar asupra tuturor comunităților din R. F. Germania planează încă umbra marii distrugeri. Fiecare dintre ele are în îngrijire cimitire părăsite. Sute și sute de cimitire. Numai în landul Baden, de exemplu, organizația comunitară a identificat peste 100 de cimitire de acest fel. Consiliul comunitar bavarez a obținut colaborarea autorităților locale în vederea refacerii și îngrijirii a 93 de locuri de înhumare evreiești. Unul din cele mai vechi cimitire, aflat sub îngrijirea comunității din Frankfurt pe Main, este socotit de interes istoric, acolo aflîndu-se înhumate multe personalități evreiești ale vieții culturale, științifice și economice din trecut.

Toate aceste amintiri ale trecutului formează obiect de studiu al Comitetului YAD VAȘEM pentru R.F.G. în curs de constituire pe lîngă Consiliul central al evreilor. Tot din inițiativa acestui comitet s-au instituit *Pinhasei hakehilot* (Cronici ale comunităților) pe lîngă fiecare comunitate, urmînd să se consemneze nu numai evenimentele actuale, ci să se încerce a se reconstitui și menționa fapte din viața evreiască locală de dinainte de holocaust. Astfel, se va reînoda firul rupt atît de brutal în perioada nazismului.

meridione

Centenarul sinagogii din Sydney...

Sărbătoarea de Roș Hașana 5738 a marcat pentru populația evreiască din Sydney și inaugurarea „Anului centenarului Marii sinagogi — The Great Synagogue". Importanța ce se acordă acestei aniversări își găsește explicația mai ales în faptul că „The Great Synagogue" este cel mai reprezentativ așezămînt al evreilor din Sydney, un veritabil „părinte al congregațiilor evreiești din Australia".

„The Great", cum este denumită în mod curent de către enoriașii ei sinagoga de pe Elizabeth Street, cu impunătoarea ei fațadă, întregește armonios peisajul dominat de marele Hyde Park din apropiere. Interiorul cu frumoase decorațiuni îmbinînd solemnitatea cu evocarea istorică, constituie de asemenea — un element care a făcut ca acest lăcaș de rugăciune să fie considerat unul din cele mai frumoase monumente arhitectonice ale orașului.

Pînă în 1878, cînd s-a inaugurat Sinagoga mare, la Sydney n-au existat decît așezăminte de cult provizorii. Istoria lui „The Great" se împletește cu istoria comunităților din Australia. Dacă Sydney este considerat cel mai important centru al evreilor de pe cel de al cincilea continent — peste 40% din populația evreiască din Australia locuind în acest oraș — „The Great" reprezintă centrul de activitate al congregațiilor locale. Pe lîngă sinagogă funcționează instituții de cult și cultură: Talmud Tora, un muzeu cu obiecte de cult, o bibliotecă cu peste 7 000 de volume — purtînd numele rabinului L. A. Flak, care a păstorit vreme îndelungată congregația. În vecinătatea sinagogii a fost ridicat Memorialul închinat celor căzuți în cursul celui de-al doilea război mondial. Cele mai proeminente

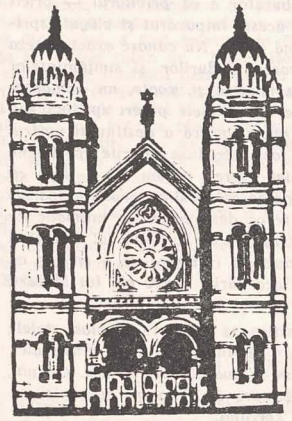

personalități rabinice și ale vieții publice evreiești din Australia și-au legat, într-un fel sau altul, numele de activitatea în cadrul Sinagogii mari din Sydney.

Centenarul este celebrat ca un monument memorabil în viața obștei evreiești din Australia.

Aniversarea va fi marcată și prin plantarea în Israel, la Keren Maharal, pe o porțiune de 400 de dunami, a unei păduri ce va purta denumirea de „The Great Synagogue Forest". Și în acest fel se va sublinia faptul că „The Great" a fost timp de un secol „Un arbore al vieții", verset înscris — dealtfel — pe frontispiciul sinagogii centenare.

...ȘI DIN LONDRA

St. John's Wood Synagogue din Londra și-a aniversat centenarul. La festivitatea care a avut loc cu acest prilej șef-rabinul Angliei, dr. Immanuel Jakobovitz, a evocat rolul pe care această congregație l-a avut în viața spirituală a evreilor din Londra. Rabinul dr. Solomon Goldman, relevînd aportul sinagogii la constituirea Uniunii sinagogilor, la sprijinul pe care l-a acordat caselor de rugăciune din celelalte sectoare ale orașului, a socotit că St. John's Wood Synagogue ar putea fi considerată ca „sinagoga amiral". Aceasta, pentru că cele mai distinse personalități rabinice din Anglia au deținut o vreme amvonul sinagogii respective. Aici a păstorit o vreme și actualul șef-rabin al Angliei.

Pe coasta Malabar

Era pe vremea cînd negustorii lui „East India Company" mînați de spiritul lor de aventură au acostat pe coastele Malabarului din sud-vestul Indiei, pentru achiziționare de piper, nuci de cocos și alte fructe... Aici, au venit în contact cu cea mai exotică dintre obștile Diasporei. După o veche tradiție locală, evreii s-ar fi stabilit în această regiune, care astăzi face parte din statul Kerala, încă de pe vremea regelui Solomon.

În orice caz exploratorul Marco Polo menționează, în secolul XIII, existența unor așezări evreiești pe coasta Malabar. Tot din aceeași sursă știm că prin anul 1 000 acești evrei se bucurau de bunăvoința stăpînitorilor, avînd o situație materială mulțumitoare.

Dintr-un articol apărut recent în „Jewish Journal of Sociology" aflăm despre drepturile și privilegiile acordate — în anul 1000 — de către Rajahul din Cochin, unui anume Josef Rabba" spre a se bucura atît el cît și descendenții săi, cît timp va exista lumea și luna". Este vorba — printre altele — de dreptul de a purta arme, privilegiu de care se bucura numai aristocrația, precum și de dreptul de a trage un foc de pușcă la căsătoria unei fiice. (Pînă atunci numai rajahul se bucura de acest drept). Această concesie, scrisă în vechea limbă tamil, este gravată pe două plăci de aramă păstrate cu sfințenie în sinagoga din Cochin, ultima din cele șapte, existente pe vremuri, și cunoscute sub denumirea de „Paradesi Synagogue".

„Paradesi Synagogue" a fost înființată în anul 1568. Celebrarea celui de al patrulea centenar al său, la 12 decembrie 1968, a fost socotită un eveniment de importanță națională. În afară de o emisiune filatelică specială, care înfățișa interiorul acestei frumoase sinagogi, la sărbătorire a participat primul-ministru de atunci al Indiei care și-a încheiat alocuțiunea cu urarea Mazal tov. *Participarea înalților demnitari la această sărbătorire a fost o expresie a excelentelor relații dintre evreii din Cochin și compatrioții lor, hinduși, musulmani sau parși, precum și cu oficialitățile țării.*

În prezent numai vreo 60 de evrei se mai află în toată regiunea, cei mai mulți dintre ei locuind la Cochin. Ei reprezintă rămășița celor 2 500 de evrei ce existau în anul 1948 în regiune. Majoritatea dintre ei s-au stabilit între anii 1953—1955 în Israel.

Epoca de apogeu a iudaismului din Cochin a luat sfîrșit odată cu instalarea portughezilor, sub Vasco de Gama, în 1498. Soarta lor a depins, de la acea dată, de schimbarea stăpînitorilor: portughezi, olandezi, iar de la începutul secolului XVIII, britanici.

Destinul acestei obști a fost afectat și de disputele interioare. Acestea s-au datorat introducerii — acum vreo patru sute de ani — a sistemului castelor, sistem tipic subcontinentului indian. Și așa evreii din Cochin s-au împărțit în evrei „albi" și „de culoare". Cei dintîi par a fi venit din Spania și Portugalia, prin imperiul otoman. Ceilalți, Bnei Israel, sînt misterioșii evrei din India, care pentru străini nu pot fi deosebiți de localnicii indieni.

Evreii albi — care constituiau o minoritate — au evitat orice contact religios sau social cu coreligionarii de culoare. Ei locuiau în partea de sus a orașului evreiesc, lîngă palatul rajahului. Ei evitau să contracteze căsătorii cu ceilalți coreligionari, cu toate că rabinii au declarat că această segregație este contrarie spiritului iudaic.

Aceasta a fost odată... Doi ziariști care au vizitat recent această obște relatează că acum „evreii sînt o mare familie", ospitalieră.

Cei doi reporteri care au petrecut Simhat Tora în mijlocul acestei comunități spun și ei ca localnicii: „Dacă nu ați văzut Simhat Tora la Cochin nu ați văzut fericire în viața voastră". „Indian Express" a scris despre „scene încîntătoare" iar reporterii arată că întreaga comunitate — în cîntece și dansuri vesele — cu sulurile Torei îmbrăcate în fir de aur și argint lua parte la ceremonia de hakafot *în sinagogă și pe străzi.*

La apropierea serii sulurile sfinte au fost instalate pe o estradă din fața chivotului. A început dansul și cîntecul copiilor în jurul sulurilor sfinte, iar părinții îi acompaniau. La terminarea festivității, comunitatea a condus la locuințele lor pe cei șapte bătrîni, ceilalți reunindu-se în casa unui coreligionar unde au petrecut pînă la orele dimineții".

Comunitatea se conduce după ritul sefard, însă cu oarecari particularități datorită izolării de lumea iudaică.

Evreii din Cochin respectă tradițiile iudaice întocmai precum strămoșii lor, în secolul al XII-lea, cînd călătorul Benjamin de Tudela a scris despre ei: „acești evrei de culoare respectă cu sfințenie legile iudaice și cunosc legile biblice ca și multe din cele talmudice".

Nostalgii...

Evenimentul cel mai de seamă al televiziunii vest germane din ultima vreme l-a constituit, se pare, difuzarea, pe canalul I, a unui reportaj filmat de 45 de minute intitulat aproximativ „Începutul celui de-al 3-lea război mondial".

Imaginat și produs de Martin Schulze, expert de necontestat în chestiuni militare, reportajul reprezintă cel dintîi Kriegspiel televizat din istorie, oferind spectatorului imaginea limpede și exactă (cum încep operațiunile, pornirea rachetelor, ce face infanteria, cum acționează aviația, tancurile, marina, etc.) a apocalipsului potențial.

Avem de-a face cu un fenomen inedit? Pînă mai deunăzi volumele de memorii ale comandanților de divizii blindate S.S., biografiile romanțate și romantice ale piloților de pe avioanele „Stukas", eseurile celebrînd organizarea științifică a lagărelor, dovedeau o netăgăduită nostalgie a trecutului. Interesul ieșit din comun cu care-au așteptat și acceptat unii reportajul T.V. amintit, mă face să cred că — așa cum observa celebrul agent de publicitate Marcel Bleustein Blanchet — asistăm la ivirea a ceea ce s-ar putea numi nostalgia viitorului.

AL. MIRODAN

CARNET

BUCURIA TOREI

În fiecare an, în seara cînd templul se colorează de larma veselă a sărbătorii de Simhat Tora, în ceasul cînd bătrînii obștei deschid procesiunea solemnă de Hakafot, gîndul meu se întoarce către același bătrîn dintr-o schiță mai puțin cunoscută a lui Chagall. Încovoiat de viață și de ani, bătrînul are alături un sul al Torei, avînd aceeași înălțime ca a sa și ceea ce e turburător e că privitorul — oricît s-ar strădui —nu-și poate da seama dacă bătrînul acesta împovărat și vlăguit sprijină Tora sau, dimpotrivă, el e acela care se sprijină de ea. Nu cunosc exact geneza desenului, dar sînt aproape sigur că e transfigurarea gîndurilor și simțămintelor artistului față de cele întîmplate cu noi în epoca noastră și, poate, nu numai în epoca noastră. Căci bătrînul acesta încovoiat, care cu ultimele puteri sprijină sau se sprijină pe Tora mi se pare a fi însăși întruparea alegorică a destinului nostru. De aceea, cîtînd de curînd că pe „Voyager-I" au fost introduse diferite specimene științifice, artistice, literare caracteristice civilizației Terrei, mi-am zis o clipă că poate și acest bătrîn cu Tora ar fi trebuit să-și găsească locul pe modulul pornit să exploreze amețitoarele spații extraterestre. Poate că descoperind la milioane de ani-lumină o altă stea locuită de ființe cugetătoare, acest crîmpei al realității terestre exprimat de bătrînul lui Chagall ar produce o înfiorare și o emoție cu nimic mai slabă, deși de cu totul alt ordin, decît acordurile suave ale lui Mozart, sau decît versurile lui Baudelaire...

Dar „Voyager-I" și-a început de mult fantastica sa cursă în cosmos, stelele sînt la milioane și chiar miliarde de ani-lumină, iar bătrînul cu Tora a rămas aici, cu noi, printre noi, prezent chiar dacă nu-l vedem în toate zilele anului. Cu noi, printre noi, cu trupul încovoiat, într-o strînsă alăturare de Tora, pe care nici nu știi dacă ea îl sprijină pe el sau el este cel ce o sprijină.

E un bătrîn obișnuit, cum au fost atîția, cu barbă în neorînduială, cu chip lipsit de prea mare expresivitate, cu o privire mai mult temătoare. Cum au fost atîția în tîrgul copilăriei, în toate tîrgurile cu evrei, un chip multiplicat aproape în serie, într-atîta era de comun, despre care nici nu știm dacă și-a încheiat drumul vieții într-un colț năpădit de ierburi al cimitirului sau s-a risipit în fum și scrum la Auschwitz...

În primul caz, a fost coborît în țărînă în vestmînt simplu, de pînză albă, avînd talitul drept singură podoabă și o lespede pe care o mînă meșteră a încrustat literele străvechi, pătrate, închipuind numele său și al părintelui. Iar dacă s-a numărat cumva printre cei șase milioane, dacă ființa sa s-a înălțat la cer în trîmbe de flăcări și fum, de pe urma lui nu a rămas nici un semn pe acest glob de tină, decît cel mult o șuviță de păr, sau poate proteza, sau poate cartea de rugăciuni pe care a purtat-o cu sine pînă în pragul crematoriilor...

Bătrînul acesta firav, împovărat de ani, are parcă vîrsta poporului nostru, el a trăit neștiut și a murit — nu o dată, ci de mii de ori — nu de moarte bună (dacă există așa ceva), ci străpuns de suliță, în deșertul arzător al Iudeii, crucificat la margine de drum la intrarea în orașul sfînt, sugrumat într-una din catacombele cetății de la Tibru, ars pe rug sub cerul radios al Spaniei prea-catolice, strivit de zidurile burgului medieval sau călcat de copitele calului unui cavaler semeț teuton și tot așa, pînă dincolo de porțile ferecate ale lagărelor naziste și de camerele cu „Zyklon B"...

...Larma veselă a sărbătorii de Simhat Tora colorează sfîntul lăcaș, procesiunea de Hakafot continuă în cîntec de bucurie iar în lumina tremurătoare și nesigură a închipuirii îl zăresc și pe el, Bătrînul încovoiat de ani și de toate împrejurările vieții. Ceilalți poartă Tora în brațe, dar el o duce în spinare, sprijinit de ea sau sprijinînd-o, nu știu... Trăsăturile chipului îi sînt abia schițate, mai curînd sugerate decît redate, de aceea fiecare îi poate accentua sau individualiza profilul. În lumina incertă a închipuirii, e chipul bunicului, sau al bunicului acestuia, sau — poate — al rabinului din Worms pe care doi cavaleri semeți l-au străpuns cu spada într-o noapte ploioasă și rea din toamna anului 1196, pe cînd la lumina opaițului scria de zor la comentarul Torei. Ca un fulger în bezna nopții și a veacurilor, chipul său apare și dispare într-o fracțiune infinitezimală a timpului. Numele său, trecerea pe acest pămînt și sfîrșitu-i groaznic ne-au rămas însemnate într-un colț de pagină. Dar cîte mii și mii de bătrîni ca el au trăit și au pierit de aceeași moarte crudă fără ca despre ei să avem fie și cel mai neînsemnat semn?

Doar în plîngerile de 9 Av le evocăm amintirea, fără a le putea rosti și numele cufundate în cel mai adînc și mai desăvîrșit anonimat: „Pentru morții din Așpira vreau să vărs lacrimi în șiroaie / Pentru tînărul grațios, pentru bătrînul venerabil.../ Și amarnic voi plînge comunitatea din Varmaisa/ Comunitate de martiri, care de două ori prin chinurile morții/ Au sfințit înaintea întregii lumi numele celui Atotputernic".

Cu aceste versuri de lacrimi și sînge îi plînge poetul Kalonymos ben Iehuda pe miile de martiri ai comunităților sfinte din Speyer, Worms, Koblenz și Mainz și plîngerile sale au intrat de mult în ritualul rugăciunilor noastre, alături de cele ale lui Iermiahu. Dar unde e poetul și de unde atîtea lacrimi spre a-i plînge pe cei ce i-au urmat pe același drum și în același chip?

„Sisu vesimha besimhat Tora, Bucurați-vă și vă veseliți de Bucuria Torei" cîntă corul și procesiunea își urmează calea printre credincioșii adunați în număr mare. Bucurați-vă și vă veseliți! În această seară, în tîrgul copilăriei primeam fiecare un steguleț de hîrtie colorată, cu un măr roșu și o luminare aprinsă în vîrf. Din grădinile îmbelșugate ale toamnei tata aducea un dovleac rumen, pe care ni-l scobea frumos și în care înfigeam o luminare aprinsă. Ce feerică ni se părea seara, ce strălucitor cortegiul, ce dulce vinul tînăr, ce savuroase nucile ce nu-și pierduseră încă învelișul verde, ce ne înnegrea mîinile!

„Sisu vesimha besimhat Tora... Bucurați-vă și veseliți-vă" cîntam cît ne țineau puterile și nimeni nu era mai fericit cînd ni se încredința și nouă un sul al Torei.

„Bucurați-vă și veseliți-vă..." cîntăm și azi cutremurați de solemnitatea clipei și de imaginea întrezărită a Bătrînului cu Tora. Care nu știm, nu o vom ști niciodată, dacă prin gestul său sprijină sau e el sprijinit de ea...

VICTOR RUSU

DIPLOMA ORGANIZAȚIEI KEREN KAYEMET LEISRAEL ÎNMÎNATĂ DE D. AMBASADOR SHAMAY CAHANA EMINENȚEI SALE D. ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN CARE CONSEMNEAZĂ ETERNIZAREA MEMORIEI VICTIMELOR SEISMULUI DIN 4 MARTIE 1977.

DECESE

În perioada 11—25 septembrie 1977, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Eugenia Cremer (77 ani) B-dul Gh. Gheorghiu-Dej 6; Freida Solomon (75) Moșilor 234; Beca Pavel (90) Principatele Unite 31; Rebeca Preiss (80) Gh. Gheorghiu-Dej 60; Heinrich Meer (64) Plevnei 10 Brăila; Feiga Hirsch (73) Moise Nicoară 38; Diboira Poplicher (76) Costache Bălăcescu 2; Ioina David Birjaru (74) Cămin Negru Vodă; Viorica Comer (75) Nicos Beloiannis 3; Renée Charas (80) Gh. Coșbuc 60; Toni Barbălată (74) Ruginoasa 4.

ÎN COMUNITĂȚILE DIN ȚARĂ

Alba Iulia: Klein Henrik (84 ani). *Arad:* Schön Sajo Dorthya (84); Feuerstein Lina (81); Diamand Alexandru (81); Wirtschafter Miklos (66); Kohn Gizella (74); Klein Ileana (87); Reiszfeld Aurora (85); Morvai Cecilia (79); Kohn Maximilian (51); Simsovits Elisabeta (71); Goldstein Pavel (29); Baner Iosif (62); Weisz Alexandru (64); Nadasi Elisabeta (64); Weisz Ida (85). *Brăila:* Melman Erna (67). *Botoșani:* Segall Sura (85); Latzres Tili (71); Moscovici (Moișe) Iosub (89); Burăch Iițic (74); Ilgot Tema (66); Moișe Șmil (81). *Dorohoi:* Steren Ester Feiga (80). *Galați:* Leibovici Pepi (76); Grinberg Sigmund (87); Schvartzman Ana (72); Feldman Jack (76); Feldstein Lupu (77). *Gura Humorului:* Doliner Friederike (75); Rapport Sigmund (84). *Iași:* Dr. Cohn Solomon (73); Șaim Ilie (70); Dr. Zilberman Iancu (76); Ludner Avram (85). *Piatra Neamț:* Taub David (47); Weimberg Lupu (74); Șnaider Liba (85). *Pitești:* Cătănescu Iacobina (86). *Satu Mare:* Reizfeld Aurora (84); Scheer Paul (82). *Sibiu:* Goldstein Moise (57). *Suceava:* Harnic Roza (80). *Timișoara:* Menczer Edit (71); Petculescu Claudia (46); Rosenfeld Arpad (78); Mozes Markus (83); Fuhr Ștefania (96); dr. Bürger Ernest (91); Spitzer Mikșa (74); Ackerman Adolf (69); Mihailovici Ușer (77); Palocsek David (92); Latter Lina (75); Iritz Frida (71). *Turnu Severin:* Demay Iosef (67).

Copleșiți de durere, Rica, soție, Iosi și Rozica, cumnat și cumnată, Efraim și Solo, nepoți, familiile înrudite, Rotenberg, Pincu, Iacob, prietenii și cunoscuții anunță încetarea din viață, la 10 septembrie 1977 (27 Elul), a neuitatului lor

DAVID SPIEGLER

conducător la cursul Talmud Tora în etate de 79 ani
Roman

Îl plînge familia îndoliată, îl plîng elevii săi. Amintirea sa va rămîne vie în inimile noastre.

DECES

La Praga a încetat din viață, la vîrsta de 63 de ani, scriitorul Norbert Fried. Autor a peste 30 de volume de povestiri, nuvele și romane, cele mai multe cu tematică evreiască, Fried a supraviețuit lagărelor de concentrare de la Teresien, Dachau, Auschwitz. Experiența concentraționară a constituit subiectul unora din lucrările sale literare.

Adînc îndurerați, Tilly, soție, Rodica, fiică, Marcel și Dorina, fiu și noră, cumnate, cumnați și nepoți aduc la cunoștință rudelor, prietenilor și cunoscuților moartea iubitului lor

LOUIS SAIDMAN
tipograf din Fălticeni

decedat la Boston, în ziua de 19 iulie 1977, în vîrstă de 87 ani.

Comunitatea evreilor (M) din Turda anunță cu durere și regret încetarea din viață a lui

HEINRICH ADLER

secretarul comunității, decedat la 3 septembrie 1977.
Familiei îndoliate, sincere condoleanțe.

Cu nemărginită durere și regret, familia Ferenbac anunță că la 30 Tișri (12 octombrie) se împlinesc 10 ani de cînd ne-a părăsit pentru totdeauna cel ce a fost soț, tată, socru și bunic

MORITZ FERENBAC
din Iași

Memoria sa va fi veșnic în gîndurile și în inimile noastre, precum și ale celor ce l-au cunoscut și apreciat pentru sufletul lui bun și cinstit.

Av. Izi Bacalu și dr. Leon Bacalu, fii (Israel) anunță cu adîncă durere decesul iubitului lor părinte

HERMAN BACALU

decedat la 5 aprilie 1977 (18 Nisan 5737) și înhumat la Tel Aviv.
Fost enoriaș timp de 60 ani al sinagogilor „Or Hudoș" și „Unirea Sfîntă".
Memoria sa va rămîne veșnic în inimile noastre.

Betty, soție, Mili, fiu, Berta, noră, Fani și Leonka, surori, nepoți și întreaga familie anunță cu nețărmurită durere pierderea, la 3 septembrie 1977, în vîrstă de 69 de ani a iubitului lor

CAROL CRAIȚER
(Croitoru Gherșin din Tg. Neamț)

Amintirea sufletului său devotat și sincer va rămîne veșnic în inimile noastre.

În veci neconsolați, Iacob Sărăcuțu, soț, Zalica și Liber Schvartz, soră și cumnat (Iași), Fani și Bruno Creștinu, soră și cumnată (Botoșani), Finuța, Fredy și Marisica, nepoți (Iași) împreună cu familiile înrudite, anunță cu durere încetarea fulgerătoare din viață, a celei ce a fost

TONY SĂRĂCUȚU
născută Haim

Decesul a survenit la 26 august 1977 (12 Elul) în Iași și a fost înmormîntată la Botoșani.
Suflet bun și nobil, exemplu de bunătate, dăruire și modestie, a lăsat un gol imens în inimile noastre îndurerate.

În ziua de 9 septembrie 1977 s-a stins din viață la Iași iubitul nostru soț, tată, socru, unchi și bunic

HERȘ ZILBERMAN — (Sil)
farmacist

Fie amintirea lui luminoasă binecuvîntată.

ŞEDINŢA COMITETULUI DE CONDUCERE AL F. Ç. E.

(Urmare din pag. I-a)

ajutoare în alimente, îmbrăcăminte şi rufărie de pat, medicamente, ajutor pentru procurare de combustibil etc. Darea de seamă specifică sumele importante cheltuite pentru fiecare din aceste acţiuni care vin în sprijinul a peste 9000 de coreligionari.

Un număr de aproape 2 500 persoane iau zilnic masa la cele 11 restaurante rituale ale Federaţiei şi comunităţilor, cu sau fără plată, după posibilităţile fiecăruia.

O realizare importantă sînt căminele de bătrîni, în număr acum de 10, în care enoriaşii vîrstnici fără familie trăiesc la adăpost de griji, într-o atmosferă care le este familială, de păstrare a prescripţiilor şi tradiţiilor iudaice.

Acestui program obişnuit de asistenţă i s-a adăugat programul extraordinar de ajutorare a victimelor cutremurului de pămînt din 4 martie a.c. şi de înlăturare a avariilor grave pricinuite de seism aşezămintelor şi instituţiilor comunitare. El a fost iniţiat din primul ceas de către Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen, care a desfăşurat şi cu acest prilej o neobosită activitate, atît în ţară cît şi în străinătate. Ca urmare, mari organizaţii evreieşti, printre care Congresul Mondial Evreiesc, Joint, Agenţia Evreiască (Sohnut) etc. precum şi opinia publică evreiască din Israel, din S.U.A., Anglia etc. au fost mobilizate, contribuind cu sume importante la Contul omeniei, precum şi cu sume pentru refacerea aşezămintelor comunităţilor evreieşti din România. După estimări incomplete, pagubele pricinuite de cutremur acestor aşezăminte se ridică la circa 10 milioane. Printre edificiile avariate se află Templul coral, sinagoga Malbim, A. B. Zissu, Eşua Tova, Voinţa, Aizic Ilie etc., sediul Federaţiei, căminele din Negru Vodă, Bradului şi Călăraşi etc. Au fost, de asemenea, distruse sau grav avariate un mare număr de morminte şi pietre funerare din cimitirele Filantropia şi Giurgiului. Grele pagube materiale a pricinuit cutremurul şi comunităţilor din alte oraşe. Lucrările de reparaţii au început fără întîrziere şi se desfăşoară în continuare.

La îndemnul păstorului nostru spiritual s-a organizat din primele clipe ajutorarea enoriaşilor calamitaţi.

La următorul punct al ordinei de zi, d. *Theodor Blumenfeld* a prezentat o informare cu privire la evidenţa membrilor comunităţilor.

Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. *Moses Rosen* a informat Comitetul de conducere al F.C.E.(M) despre activitatea desfăşurată cu prilejul vizitelor făcute în străinătate, în Israel, S.U.A., R.F.G., Elveţia, Cehoslovacia şi Anglia, unde a luat parte la importante reuniuni internaţionale. Veneraţia şi respectul cu care a fost întîmpinat pretutindeni, interesul cu care au fost urmărite prelegerile şi intervenţiile d-sale sînt şi o cinstire adusă obştei pe care cu atîta strălucire o conduce şi reprezintă.

Documentele şi materialele prezentate au fost urmate de dezbateri, la care au luat parte d-nii : *Iancu Zimmel*, preşedintele comunităţii evreilor din Craiova ; ing. *Sami Leibovici* — Braşov ; dr. *Moise Epstein* — Reşiţa ; *Sami Edelstein*, preşedintele secţiei de asistenţă F.C.E. ; dr. *Simeon Caufman* — Iaşi ; *Francisca Herman* şi *Melchior Melicsohn* — Bucureşti ; *Avram Aizerman* — Bacău ; *Victor Rusu*, prim-redactor al „Revistei cultului mozaic", *Zoltan Iacobovici* — Arad ; *Elias Rohrlich* — Dorohoi ; *Paul Friedländer* — Timişoara ; dr. *Nicolae Kértész* — Cluj-Napoca ; prim rabin dr. *Ernest Neumann* şi prim-rabin *I. M. Marilus*.

Încheind dezbaterile, Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen a subliniat caracterul lor constructiv, cuprinzător, apreciind că ele au contribuit la lărgirea imaginii asupra activităţii duse în anul 5737. Acest an se înscrie în cronica obştei ca un an de continuare a strădaniilor nobile de menţinere vie a spiritului Torei, a tradiţiei şi aşezămintelor obştei evreieşti din România, obşte sfîntă prin trecutul ei, prin rabinii, cărturarii şi eruditii pe care i-a dat iudaismul, ca şi prin şirul lung de generaţii ce au trăit şi muncit în curăţenie spirituală şi dăruire. Datoria sacră a generaţiei noastre este de a păstra neîntinată această tradiţie bogată, de a menţine comunităţile şi instituţiile de cult, cultură şi asistenţă, de a le transmite generaţiei următoare, tot aşa precum le-am primit noi de la înaintaşi.

În cuvîntul rostit, Eminenţa Sa a stăruit asupra profilului moral al conducătorului de comunitate, subliniind că în toate timpurile activitatea sa a fost considerată sacră şi de aceea faţă de el s-au manifestat exigenţele cele mai mari. Cu atît mai mare este răspunderea sa astăzi, cînd rîndurile noastre s-au împuţinat şi cînd cerinţele enoriaşilor au sporit.

Mulţumind colaboratorilor, preşedinţilor comunităţilor şi celorlalţi membri din conducere, funcţionarilor Federaţiei pentru munca devotată depusă în anul încheiat, Eminenţa Sa şi-a exprimat convingerea că vor da cu toţii dovadă de aceeaşi abnegaţie şi dăruire şi în anul 5738 care a început.

La propunerea Eminenţei Sale au fost cooptaţi în Comitetul de conducere al F.C.E.(M) d-nii : prof. dr. Marcel Saragea, ing. Theodor Blumenfeld şi Jean Bogdan.

SANCTUARUL SUFLETELOR

(Urmare din pag. I-a)

ţului Mamon, zeul aurului. Fierul n-avea voie să atingă altarul, căci „cum ar putea — spun învăţaţii — ca fierul cel care poate deveni sabie răpitoare de vieţi, să atingă altarul, cel ce înseamnă pace între oameni, cel dătător de viaţă, fără a-l profana ?".

Altarul acesta a fost însă udat din belşug de sîngele martirilor. „Multe foarte multe — strigă profetul Iehezkiel — sînt osemintele cele uscate". S-au îngrămădit holocaustele tuturor generaţiilor pe altarul suferinţelor. Amintindu-ne de morţii scumpi şi dragi, noi imităm pilda solomonică şi „ne ridicăm dinaintea altarului".

Destule altare războinice a ridicat omenirea ; destule jertfe au căzut ; destule văduve plîng ; destui orfani suspină. „Întreaga-ne rugă şi implorare" din decursul sărbătorilor ce s-au scurs, a oţelit şi mai mult hotărîrea noastră de a nu ne limita la izkor-ul lamentărilor pe ruinele trecutului, ci de a rosti un viguros izkor, un energic memento care să ne moiblizeze în lupta cea sfîntă pentru apărarea păcii.

מכרוע על ברכיו Ne ridicăm din îngenunchiere Şelomo a făcut-o după ce a clădit lăcaşul unei religii bazată pe demnitate şi nu pe umilinţă, pe libertate umană şi nu pe sclavie. Spre Dumnezeul căruia el i-a închinat măreaţa sa operă arhitectonică, veneau oamenii din îndemnul dragostei, nu din cel al fricii. Crezul său ridica pe om din îngenunchiere, îi îndrepta şira spinării, îi dădea conştiinţa valorii sale. La fel şi noi, izbutind să construim sanctuarul nostru lăuntric, nu mai îngăduim ca oamenii să fie încovoiaţi, ci ne alăturăm acelora care se străduiesc să-l înalţe pe om, să-i dea marea mîndrie a perfecţiunii spre care tinde.

BIBLIOGRAFIE

Pentru prima oară s-a publicat la Tel Aviv o bibliografie a lucrărilor traduse din literatura ebraică modernă. Catalogul cuprinde peste 600 de titluri, un index cu numele autorilor şi traducătorilor şi o enumerare a 100 de monografii, în diverse limbi, consacrate literaturii ebraice moderne.

VIZITA UNEI DELEGAŢII A KNESSET-ULUI (PARLAMENTUL ISRAELIAN)

În drum spre Sofia, spre a lua parte la sesiunea Uniunii Interparlamentare, o delegaţie de 19 membri ai Knessetului, Parlamentul israelian, au făcut o escală de 24 de ore la Bucureşti, spre a vizita obştea noastră. Vizita a avut loc în ziua de 18 septembrie a.c.

Delegaţia, condusă de d. deputat Avraam Katz, din care făcea parte d. Haim Zaddok, fost ministru al justiţiei, precum şi reprezentanţi ai tuturor partidelor din Israel, a fost primită de Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen. Cu viu interes, membrii delegaţiei au urmărit expunerea privind istoria şi realizările actuale ale obştei evreieşti din România. Au fost vizitate cîteva din aşezămintele Federaţiei şi anume : Templul coral, secţia de asistenţă socială, unde oaspeţii au luat cunoştinţă de acţiunea de ajutorare a coreligionarilor bătrîni, bolnavi, lipsiţi de familie, precum şi de criteriile cu adevărat umanitare după care ea se desfăşoară. A fost, de asemenea, vizitat unul din căminele de bătrîni ale F.C.E.(M).

O profundă impresie a făcut asupra delegaţiei grija pentru slova ebraică, pentru menţinerea valorilor culturale şi spirituale iudaice, activitatea ce se depune în cadrul obştei noastre pentru ca acest inestimabil tezaur spiritual să fie transmis generaţiei următoare. Despre aceasta s-au putut convinge vizitînd unul din cursurile de învăţare a limbii sfinte, asistînd, apoi, la o repetiţie a corului şi a formaţiei muzicale „Menora".

La amiază, delegaţia parlamentară a luat masa cu conducerea Federaţiei Comunităţilor Evreieşti (M) din România, precum şi cu preşedinţii comunităţilor participanţi la şedinţa Comitetului de conducere al F.C.E.(M). A luat, de asemenea, parte, d. *Shamay Cahana*, ambasadorul statului Israel la Bucureşti.

În numele întregii delegaţii, d. deputat Avraam Katz a mulţumit călduros pentru primirea deosebit de cordială, exprimînd satisfacţie deosebită de a fi putut lua cunoştinţă de înfăptuirile comunităţii evreieşti din România.

Delegaţia United Jewish Appeal

În spiritul legăturilor de frăţească prietenie dintre obştea noastră şi marea colectivitate evreiască din S.U.A. şi în acest an, cu prilejul sărbătorilor de Sucot, am primit vizita unei numeroase delegaţii a organizaţiei „United Jewish Appeal". De data aceasta, delegaţia a fost alcătuită din aproape o sută de doamne, reprezentînd conducerea asociaţiilor feminine evreieşti de pe întreg cuprinsul Statelor Unite.

Sosită la Bucureşti în ziua de 27 septembrie a.c. delegaţia a celebrat la noi primele zile de Sucot. A luat parte la serviciile divine de la Templul coral iar seara la tradiţionala sărbătoare de *Simhat Beth Haşoeva*, în frumoasa *suca* amenajată în curtea Federaţiei.

În timpul şederii la Bucureşti, delegaţia a vizitat instituţii şi lăcaşe ale obştei, printre care : temple şi sinagogi, cursuri de Talmud Tora, cămine de bătrîni, restaurantul ritual, centrul medical, redacţia „Revistei cultului mozaic", arhiva documentară F.C.E.

În după amiaza de 29 septembrie a.c. delegaţia a participat la un *Briefing*, întîlnire de lucru cu conducerea Federaţiei. Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen a făcut o expunere asupra istoriei şi condiţiilor de azi ale obştei evreieşti din România, relevînd realizările importante din ultimii ani. După expunere, urmărită cu viu interes, au urmat întrebări şi răspunsuri.

Ambasadorul statului Israel la Bucureşti, d. Shamay Cahana, a oferit un cocteil în onoarea delegaţiei. Au luat parte Eminenţa Sa şi d-na dr. Rosen, conducătorii F.C.E.(M) şi ai Comunităţii evreilor din Bucureşti.

Şedinţă aniversară la F.C.E. (M)

În ziua de 25 septembrie a.c. la sediul F.C.E.(M) a avut loc aniversarea centenarului independenţei de stat a României. Şedinţa a avut loc în prezenţa Eminenţei Sale d-lui Şef rabin dr. Moses Rosen.

Dl. Marius Mircu *a prezentat comunicarea : „Voluntari evrei în războiul de independenţă din 1877—1878".*

Bizuindu-se pe un bogat material de arhivă, ca şi pe studiul presei epocii, referentul a înfăţişat patriotismul de care a dat dovadă populaţia evreiască din ţară în momentele istorice de acum un secol, contribuţia ei, alături de a tuturor cetăţenilor, la victoria armatelor române. Expresia cea mai elocventă a acestui patriotism l-a constituit participarea voluntarilor evrei la luptele de la Grivita, Vidin şi Plevna. Vorbitorul a schiţat portretele cîtorva dintre aceştia, printre care colonelul-erou Mauriciu Brociner.

Dl. prof. I. Grubea *a prezentat referatul : „O viaţă închinată luptei pentru progres — Dr. Iuliu Barasch".*

Comunicarea a cuprins un mare număr de date şi fapte din viaţa şi opera ilustrului gînditor, animator şi om al faptelor din secolul trecut.

Pe marginea referatelor prezentate Eminenţa Sa a făcut o serie de precizări preţioase.

Dr. Kertész la 70 de ani

Preşedintele Comunităţii evreilor din oraşul Cluj-Napoca, dr. Kertész Nicolae, a împlinit vîrsta de 70 de ani.

Coborîtor dintr-o familie de veche tradiţie iudaică — bunicul a fost timp de 15 ani preşedintele comunităţii din Dej iar tatăl, conducător al unuia dintre templele din Cluj — dr. Kertész Nicolae este demn întrutotul de înaintaşii săi. Intelectual distins, consacrîndu-şi viaţa justiţiei, pe care a slujit-o, ca avocat pledant, pînă la ieşirea la pensie, se bucură de stima şi preţuirea concetăţenilor. De mulţi ani face parte din conducerea comunităţii, în anul 1970 fiind ales preşedinte. Totodată, face parte din consiliul de conducere al Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din R. S. România.

La împlinirea vîrstei de 70 de ani, îi adresăm sincere felicitări, odată cu tradiţionala urare Ad meea veesrim.

VITRALIU

Marc Chagall a terminat desenul unui vitraliu pentru catedrala din Chichester. Lucrarea a fost executată la rugămintea reverendului Walter Hussey, cu prilejul unei vizite pe care artistul a făcut-o în urmă cu cîţiva ani în acest oraş. Vitraliul, inspirat de Psalmul 150, va avea în prim plan figura regelui David glorificînd pe cel Atotputernic, precum şi alte personaje biblice.

Pe patul de suferință, bătrîna doamnă Ileana Sencovici-Pasuk din Oradea, își amintește :

„În primăvara anului 1944, în casa noastră din Oradea, de pe strada... strada... Da, de pe fosta stradă Vamhá, locuia un slujitor al cultului mozaic cu cei 7 copii ai săi. O, a trecut atîta vreme de atunci, să nu mă întrebați cum se numea familia aceea numeroasă, dar în schimb n-am să uit niciodată cum s-a numit familia de evrei din Piața Margareta, la care am locuit noi în acest răstimp : Rosenblüth, doamna și domnul Bobi Rosenblüth. Era, așadar în primăvara '44 și deveneau tot mai dese zvonurile că hortiștii vor trimite pe evreii din Oradea în gheto. I-am sfătuit pe soții Rosenblüth să plece din oraș. Dar la întrebarea lor : „și unde va fi mai bine ?" — nu știam ce să răspund. O soluție ar fi fost Aradul, dar acesta se afla în România, „dincolo de granițe", a cărei trecere însemna înfruntarea unor primejdii. Pînă la urmă am considerat că e mai înțeleaptă hotărîrea lor de a rămîne pe loc, și de a aștepta, împreună cu noi — eliberarea. Era totuși primăvara lui '44... Și chiar dacă gazdele noastre, ca și ceilalți evrei din oraș, au fost obligați să-și pună steaua galbenă în piept, noi trăiam cu speranța eliberării. 'Asta pentru că aflam, știam ce se petrece în lume... pe front...

Oameni, într-o vreme a neomeniei

FAPTA NOBILĂ A DOAMNEI SENCOVICI-PASUK

Soții Rosenblüth nu numai că n-au plecat, dar primeau din ce în ce mai des vizita altei familii de evrei, care zăbovea în casa lor ceasuri și zile întregi. Această familie a venit și în acea zi neagră, în care zvonurile s-au adeverit, și a început transportarea evreilor în gheto. Am văzut totul : cum soții Rosenblüth au fost scoși cu brutalitate din casa lor, de către fasciști înarmați, cum au fost sigilate ușile, cum și-au întors cei doi capetele în direcția noastră spunîndu-ne din priviri ceea ce gurile lor nu ne puteau spune... De-abia după plecarea lor, ne-am dat seama că prietenii familiei Rosenblüth fuseseră în vizita lor obișnuită ; îi văzusem intrînd dar nu-i văzusem ieșind... Să fi rămas închiși în spatele ușilor sigilate ? Puțin probabil, deoarece fasciștii răscoliseră întreaga casă. Am început să-i căutăm în grădină, și în adevăr i-am găsit ascunși într-un tufiș de coacăze. I-am dus repede în casa noastră, ajutîndu-i să-și revină. Reușiseră să scape. Dar ce urma să se întîmple cu ei mai departe ? Trebuiau ascunși — dar unde ? Pînă la urmă ne-am gîndit că cea mai bună ascunzătoare ar fi chiar casa sigilată. Cunoșteam bine locuința soților Rosenblüth, știam că există acolo un fel de mic centru cu ușa acoperită de un bufet masiv. În această minusculă încăpere — ca o celulă — am dus un pat, perne, pături. Cei doi s-au strecurat în ascunzătoarea lor.

Era familia Kalocsinszki — poate nu-i chema chiar așa, dar, Doamne, au trecut atîția ani de atunci... Evrei refugiați din Polonia în Ungaria, unde i-au prins evenimentele, înainte de a fi putut pleca mai departe. Le duceam mîncare și îi vizitam, în așa fel încît să nu ne vadă și să nu ne simtă vecinii. Curînd — cîștigîndu-le încrederea, am aflat drama acestor oameni. Aveau trei copii — un băiat de 16 ani, o fetiță de 13 ani și un alt băiat de numai 5 ani. Toți se aflau la oameni străini la Budapesta. Grija cea mai mare a părinților era să salveze viețile copiilor. Mama mi-a încredințat o mare taină. Băiatul cel mare urma să sosească de la Budapesta, la noi, la Oradea — de unde cineva, un român de inimă, sfidînd primejdiile, urma să-i transporte „peste granițe" la Arad, la niște cunoștințe. Acolo, în România viața lui avea să se afle în siguranță. Așa s-a și întîmplat. Omul care luase asupra lui riscul de a-l salva pe băiat a reușit în planurile sale. Curînd am primit de la Arad vești bune. Copilul era în afară de orice primejdie.

UN OM = UN OM

Părinții mai aveau însă doi copii care trebuiau salvați. Plină de curaj, mama a acceptat ideea de a merge ea însăși la Budapesta, spre a-i aduce, pe rînd, la noi. Zis și făcut. Primul drum a decurs fără peripeții, și mama s-a întors cu fetița ei, pe care am încredințat-o unor cunoștințe de-ale noastre, dintr-un alt cartier al orașului. Apoi mama a plecat din nou la drum, să-și aducă băiețelul. De data asta însă, au apărut complicații. Ea lipsea de o săptămînă, fără a ne transmite nici o veste, cînd bărbatul s-a îmbolnăvit greu. A făcut febră mare și se plîngea de dureri în pîntece. Am vrut să chem doctorul dar bolnavul n-a consimțit. Situația lui se agrava însă văzînd cu ochii și atunci, fără să mai țin seama de nimic, am adus un fiacru, l-am ajutat să se urce și am plecat la doctorul pe care îl cunoșteam. Doctorul a constatat repede că bărbatul avea apendicită acută și a completat un bilet de internare în spital pe numele de Kolecinszki — poate, că totuși așa se numea... Apoi fiindcă își dăduse seama că omul este evreu, mi-a cerut să părăsesc cît mai repede casa lui. M-a luat de o parte și mi-a spus că dacă nu va fi internat de urgență, spre a fi operat, bolnavul va muri. Atunci mi-am dat seama că n-am de ales. Trebuia să duc bolnavul la spital. Dar nu cu fiacrul, căci nu voiam ca cineva să știe unde ajungem, ci pe jos cum se va putea. Pentru a masca trăsătorile bărbatului, i-am bandajat fața cu o batistă. Am ajuns într-un tîrziu la spital și am arătat biletul de internare doctorului din camera de gardă. O soră care se afla acolo a făcut remarca în limba germană că bolnavul pare a fi evreu. Chiar în acea clipă a sosit medicul șef al spitalului, profesorul Emil Osete, om cu mare prestigiu în Oradea acelei vremi. A întrebat cine a venit cu bolnavul, iar eu m-am prezentat ca fiind însoțitoarea acestuia. Doctorul l-a examinat, a pus diagnosticul de apendicită purulentă, și a remarcat că a fost bine că l-am adus ; altfel viața i-ar fi fost în primejdie. Completînd fișa, doctorul a menționat că bolnavul este evreu. Eu am replicat că este evreu, dar în același timp este și om. Doctorul a ridicat ochii, m-a privit drept, și mi-a spus că este de aceeași părere, dar că e obligat să facă această mențiune. Într-un timp extrem de scurt, corpul medical a început lupta pentru salvarea bolnavului. Peste o jumătate de oră am aflat că operația a reușit. Mi-a fost îngăduit să-l văd și l-am îmbrățișat asigurîndu-l că totul va fi bine.

Ca însoțitoare am primit de la spital un bilet permanent de intrare. L-am vizitat pe d. Kolacsenski chiar a doua zi dimineața. Cînd m-a văzut, a izbucnit în plîns. Erau lacrami de fericire că a scăpat cu viață. Avea o mare dorință de a-și vedea fetița. I-am adus copila la spital.

Între timp grijile se adunau. D-na Kolacsinski plecată la Budapesta nu se întorcea și nici nu dădea vreun semn de viață. Soțul ei continua să stea țintuit în patul de spital. În plus Oradea a fost bombardată. Ajunsesem la o tensiune nervoasă de nedescris. Tocmai atunci a sosit și mama plecată la Budapesta, dar o mamă care, contrar așteptărilor, nu aducea de mînă, pe băiețelul ei de 5 ani... Ce se întîmplase ? Copilul locuia la un avocat, într-o casă mare, înconjurată de un parc. Avocatul știa că autoritățile hortiste controlează cu severitate trenurile și i-a fost frică că pe drum mama și copilul vor fi descoperiți, ceea ce ar fi putut să le primejduiască viața. Și iar mi-am pus întrebarea, care începuse să-mi însoțească viața de la o vreme : ce-i de făcut ? Primul lucru de făcut, firește, era, un drum la spital, spre a o duce pe soție la soțul ei bolnav. Dar cînd am ajuns la spital n-am fost lăsate să intrăm. Se constatase că în urma atacului aerian, în apropiere se afla o bombă neexplodată și clădirea era înconjurată de armată. Trebuia însă să intrăm cu orice preț.

Pînă la urmă, s-au îndurat. Dar am constatat că în timpul bombardamentului unii bolnavi au fost evacuați. Apoi cînd s-au întors, fiecare a ocupat locul pe care l-a găsit liber. L-am căutat pe bolnavul nostru prin toate saloanele spitalului, de la ora 9 dimineața pînă la 4 după amiază. Nu l-am găsit. Pe seară mi-a venit ideea să-l căutăm în clădirea spitalului de copii. Am cercetat și aici peste tot — în saloane, pe culoare, în pivnițe, în magazii. În cele din urmă l-am găsit pe bolnav în camera surorilor călugărițe. Se întîmplase că chiar în ziua aceea i se scoseseră copcile, așa că el putînd să umble și-a găsit adăpost acolo. Soții s-au îmbrățișat și au plîns. Un fiacru ne-a dus pe toți acasă. Familia era din nou împreună, însă fără băiatul lor cel mai mic.

Atunci am hotărît să plec eu însămi la Budapesta, să-l aduc pe mezin. Dealtfel eram obișnuită cu drumurile. Încă înainte de război am călătorit deseori la Deva, la Sibiu, la Cluj ca om de legătură, pentru a duce unor muncitori și militanți antifasciști închiși bani și alimente. De cînd izbucnise războiul, fusesem de asemenea de cîteva ori la Budapesta și în alte orașe maghiare pentru aceleași scopuri. Așadar, am luat din nou trenul.

ÎN NUMELE UNUI „CREDO" ȘI AL UNOR PORUNCI

Am găsit repede reședința avocatului, dar nu și pe avocat. Fata din casă nu m-a lăsat să intru, spunîndu-mi că „domnul avocat nu e acasă". Am revenit după amiază. Același răspuns. De data asta însă am băgat piciorul între ușă și prag, și am spus hotărîtă că trebuie neapărat să-l văd pe d-l avocat. Am fost lăsată să intru. Treptat, neîncrederea avocatului s-a topit (mai ales după ce i-am povestit atîtea și atîtea amănunte, din viața familiei din partea căreia veneam) și nu i-a mai rămas decît o singură întrebare : oare copilul va voi să meargă cu mine, o femeie necunoscută ? Cînd i-am spus băiețelului că vreau să-l duc la mama sa, acesta mi-a sărit plîngînd de gît, și n-a mai fost nevoie de vreun alt răspuns... Ne-am luat rămas bun de la avocat și am pornit la drum.

Am nimerit într-un compartiment gol, numai eu și băiețelul. La Szolnok s-au mai urcat două femei. La stația următoare un om înalt, solid, le-a cerut celor două actele de identitate. Apoi le-a pus o întrebare neașteptată : de ce religie sînt ? Neștiind la ce trebuie să se aștepte, femeile au spus adevărul — că sînt de religie reformată. Omul cel înalt s-a înroșit brusc de mînie, a început să le înjure și să le ia la palme. Una din femei, mai curajoasă i-a dat răspunsul ce-l merita. La prima stație a predat pe cele două femei unor militari înarmați.

Mă întrebam ce-o să se întîmple cu noi — cu mine și cu micul Kolacsinszki. Agentul — acum nu mai aveam nici o îndoială că era un agent fascist — s-a înapoiat în compartiment și mi-a pus aceeași întrebare : ce religie am ? „Romano-catolică" i-am răspus. „De cînd" — a întrebat el stupid (sau poate vroia să mă „prindă" ?). „De cînd am fost botezată" — i-am răspuns eu liniștită. Au urmat apoi întrebările de „verificare".

„Ai trecut cu bine examenul" — a zis în sfîrșit agentul. De aceea m-a sfătuit să nu călătoresc prea des în timp de război... Între timp copilul adormise pe banchetă și eu l-am acoperit cu grijă...

Prețiosul sfat al agentului n-am fost nici dispusă, nici în măsură să-l urmez. Pentru mine erau mult mai prețioase dorințele soților Kolacsinszki și propria mea dorință de a salva oameni nevinovați din ghiarele fasciștilor. De aceea foarte curînd am plecat din nou la Budapesta, să aduc de acolo la Oradea, trei prieteni evrei de-ai soților Kolacsinszki, doi bărbați și o femeie. Am sosit cu toții bine și cei trei au trecut granița românească, cu ajutorul aceluiași țăran român care îl trecuse dincolo pe băiatul cel mare al celor doi evrei polonezi. Mă specializasem în aceste „drumuri ale salvării", pentru că într-un timp scurt, prin călătorii repetate, fără incidente, am adus de la diferite adrese din Budapesta cel puțin 12 persoane — bătrîni, tineri, femei, copii, care după scurte găzduiri în casa noastră au ajuns cu bine în România. Românul de bine care îi trecea granița, un țăran curajos, lucra fără greș.

Văzînd că lucrurile merg bine, soții Kolacsinszki au început să se pregătească și ei pentru trecerea graniței. La această operație ne-a ajutat căruțașul Heiszler, fostul meu naș. El ne-a dus noaptea pînă la Băile Felix, unde ne aștepta Pasuk, soțul meu. El i-a preluat și i-a dus cu multă precauție pe un drum, știut de ei, în pădure unde s-au întîlnit cu acel țăran despre care am vorbit. Apoi l-am așteptat pe acesta pînă s-a întors, pentru a avea confirmarea că și de data asta operația a reușit. Apoi drumurile mele la Budapesta au continuat. Mai aveam adrese lăsate de familia Kolacsinszki, adresele unor oameni care trebuiau și ei salvați. Așa am adus la Oradea, și apoi i-am trecut în România, pe doctorul Iosif Schiff și pe mama sa, femeie bătrînă, grav bolnavă. Într-una din călătorii am reușit să aduc cu mine în tren, de la Budapesta, nu mai puțin de nouă persoane. Din acestea patru s-au atașat grupului nostru în ultima clipă.

Lucrurile mergeau bine, dar deodată a apărut o primejdie la orizont. Aveam o vecină bănuitoare care simțise ceva. Într-o zi am surprins-o cățărată pe stîlpul de lumină electrică, privind către curtea noastră. A văzut-o și soția băcanului din apropiere, d-na Erdödi, care a întrebat-o de ce stă la pîndă către curțile oamenilor ? „Vreau să cîștig bani mulți !" a răspuns, „Spune-mi și mie cum se pot cîștiga bani mulți !" a întrebat d-na Erdödi. „Poți primi 1 500 de pengö de la poliție, dacă denunți familia Pasuk că adăpostesc evrei". Deci, cu toată grija noastră, sosirile și plecările de oameni n-au trecut neobservate. D-na Erdödi nu a întîrziat să ne avertizeze de primejdia ce ne pîndea. Întîmplarea făcea că tocmai în acea seară urma să predăm țăranului român, la graniță, un lot de refugiați. Dar cum să ieșim cu ei ? Ne-a ajutat d-l Erdödi. Acesta lucra la uzina electrică a orașului și pe cînd se întorcea de la lucru a văzut doi agenți hortiști în colțul străzii. Agenții l-au întrebat dacă nu-l știe „pe un anume Pasuk". „Dar ce aveți cu el ?". „Avem ordin să percheziționăm locuința sa, deoarece la el sînt adăpostiți evrei". „Și voi dați crezare la asemenea povești ? — a întrebat d-l Erdödi. Soții Pasuk nu au decît un antreu și o singură cameră în care locuiesc cu copiii. Unde să mai ascundă pe cineva ? Vă pierdeți timpul degeaba. Mai bine intrați la noi să bem un păhărel". Agenții au primit invitația. „Păhărelul" s-a prelungit și în acest timp am intrat cu toții în acțiune — soțul, copiii și cu mine, reușind să-i strecurăm pe evrei din casă, și să-i ducem către locul întîlnirii.

...ȘI TOTUȘI BINELE ÎNVINGE

Într-un tîrziu, cînd lucrurile au părut a se mai liniști, am plecat acasă, unde speram să-mi găsesc soțul și copiii. Dar casa era pustie. Am mai așteptat o oră. O oră chinuitoare : dacă soțul și copiii mei au fost arestați ? Dacă țăranul „nostru" a fost luat de fasciști ? Dacă evreii în loc să treacă granița au nimerit în pivnițele poliției ? În sfîrșit, soțul și copiii s-au întors acasă și mi-au povestit, că după multe peripeții grupul de evrei a fost trecut în România. Acum grija noastră era ca nu cumva omul de legătură, țăranul român, să fi fost reclamat și dat pe mîna jandarmilor hortiști. Dar slavă Domnului nu s-a întîmplat nimic. Nici noi nu ne-am încetat acțiunea. Alți evrei veniți de la Budapesta au folosit casa noastră ca adăpost înainte de a trece în România.

Cîte cuvinte de recunoștință am auzit în acest răstimp ? Nu le-am numărat. Tot așa nici numele celor salvați nu le țin minte. Cele mai multe nici nu le-am știut vredată. Oare pe cei din familia Kolacsinszki să-i fi chemat chiar astfel ? Cînd casa noastră din fosta stradă Vamház a devenit liberă, și ne-am mutat înapoi, am văzut că în timpul ghetoului acolo, în spațiul acela mic, fuseseră adunați cel puțin 80—90 de evrei. Știu asta fiindcă ei își scriseseră numele pe pereți... Dealtfel, din cei mai mulți aceasta e tot ce-a rămas : numele. N-am putut salva pe toți cei care trebuiau salvați. Simt totuși, o mare satisfacție la gîndul că în cursul celor șase călătorii la Budapesta din septembrie 1944, am izbutit să salvez 40 de vieți.

În primele săptămîni după eliberare am primit la Oradea, vizita multor evrei. Îmi aduc aminte îndeosebi de două fete din Arad, care au venit să-mi mulțumească că le-am ajutat pe ele și familia lor în zilele tragice. Am stat mult de vorbă, am evocat amintiri și episoade dramatice din zelele în care fascismului am opus puterea, lupta, credința noastră neclintită în libertate și viață.

I. IEȘEANU

CINE EȘTI TU, A-79537?

Dragul meu prieten, am privit adesea, înfiorat, tatuajul pe care îl porți de peste trei decenii pe brațul tău drept: o literă urmată de cinci cifre. Un număr de înregistrare, aplicat ca un stigmat și ca o cătușă, de către acei care refuzau ființei omenești pînă și dreptul de a purta un nume. Ori de cîte ori zăream — sau numai o ghiceam sub mîneca hainei — stampila aceasta barbară îmi evoca destinul tuturor fraților tăi de cazană din lagărele hitleriste. Martor, marcat pentru totdeauna în propria ta carne, al acelor imense suferințe, erai totodată pentru mine întruchiparea unui miracol: căci, ce putea fi mai uluitor, mai neverosimil, decît să scapi cu viață din acea uriașă încintă a torturii și crimei care a fost Auschwitz?

De ce-ți vorbesc despre toate acestea? Pentru că s-a găsit cineva care, lansînd o nouă versiune asupra epocii naziste, vrea să-mi răpească îndurerata admirație ce o nutresc pentru tine, vrea pur și simplu să-mi sugereze că tu, A 79 537, ești de fapt un mistificator, că pătimirile tale sînt o plăsmuire, că supraviețuirea ta n-a fost un miracol. Și asta, pentru că Auschwitz și tot ce am numit „universul concentraționar hitlerist" nu ar fi fost, așa cum am știut tot timpul, instrumentul unui genocid fără egal în istorie, ci un adăpost civilizat, menit să ofere locatarilor săi, între care și un număr oarecare de evrei, posibilitatea de a desfășura o activitate relaxantă, ferită de neajunsurile războiului care bîntuia pe continent.

N-ai auzit, desigur, pînă acum, așa cum n-a auzit mai nimeni, de Richard E. Harwood, autorul acestei versiuni. Este un „specialist în aspectele politice și diplomatice ale celui de-al doilea război mondial", care „lucrează în prezent la universitatea din Londra". Am reprodus aceste precizări de pe coperta unei elegante tipărituri, scoasă de o editură care se recomandă în termenii cei mai serioși: „Historical Review Press", cu sediul la Richmond-Anglia. Distribuită gratuit prin poștă în multe țări, broșura lui Harwood este întitulată „Au fost realmente șase milioane?".

Ai înțeles, cred, că e vorba de cele șase milioane de victime evreiești ale fascismului. Dar reține, te rog, înainte de toate, semnul întrebării de la sfîrșitul titlului. Pentru că el vrea nu numai să pună la îndoială faptul că poporul nostru a dat șase milioane de martiri, ci să și conteste această cifră tragică...

Hitler — spune misteriosul universitar — nu a vrut răul evreilor și nu s-a gîndit nici o clipă să-i lichideze. Ei au fost acei care (de ce, oare?) l-au urît, „declarindu-i război" încă din 1933. Nevoit să se apere, führerul nu a încetat, totuși, a fi mărinimos: el a încurajat plecarea evreilor spre alte orizonturi, regretînd că, din cauza necooperării unor mari puteri, nu i-a putut vedea așezați într-o patrie a lor. Fapt este că, în anul declanșării războiului, în Germania și în întreaga zonă europeană ocupată sau rîvnită de cel de-al treilea Reich, nu mai rămăseseră — potrivit calculelor inedite, ca să le spunem așa, ale lui Harwood — decît trei milioane de evrei, ia aminte numai trei milioane, față de nouă milioane, cîți ar fi fost cu zece ani înainte.

Dacă a fost realmente posibilă o asemenea reducere colosală prin emigrare — asta nu-l interesează pe „specialistul în aspectele celui de-al doilea război mondial". Important este pentru el doar numărul evreilor rămași: trei milioane, atît și nimic mai mult... Mai departe raționamentul lui matematic este accesibil și inteligenței celei mai rudimentare: cele trei milioane de evrei de la începutul războiului nu puteau — nu-i așa? — da în cursul războiului șase milioane de victime.

E drept — concede Harwood — o parte dintre evrei au fost transferați — transferați, nu deportați! — în lagăre, dar nu pentru a fi distruși, ci pentru a contribui, lucrînd în uzinele militare, la efortul de război nazist. Selecții, trudă epuizantă, experiențe medicale pe oameni vii, execuții în masă, camere de gazare și crematorii? Nici un evreu — susține semnatarul broșurii — n-a pierit din pricina persecuțiilor politice, rasiale sau religioase. S-au pierdut, într-adevăr, cîteva mii, dar numai datorită molimilor și greutăților care au lovit și restul populației. Ba, cei din lagăre au dispus de mai multe mijloace decît civilii obișnuiți pentru a rezista vicisitudinilor. Este invocată și o mărturie în acest sens. Aparține unei femei, Berta Schirotschi, „care a lucrat la serviciul de aprovizionare al lagărului din Dachau; ea a declarat că deținuții care munceau au primit, pînă la începutul lui 1945, în fobia lipsurilor crescînde din Germania, cel de-al doilea mic dejun, la ora 10, în fiecare dimineață"...

Auzi, A 79 537? Aproape că nu mai înțeleg nimic. De ce, după un tratament atît de generos, te-ai întors din lagăr ca o arătare fantomatică, apăsat de viziunea unei lumi monstruoase? Ce fel de om ești tu, A 7 9537?

Iartă-mi, prietene, sarcasmul ultimelor cuvinte. Nu mi-a fost ușor să-ți scriu despre o infamă dezertație prohitleristă. Un cunoscut ziarist francez, Pierre Viansson-Ponté, de la „Le Monde", spunea despre ea că, după ce ai parcurs-o, simți nevoia să o arunci cît colo, cu o senzație de repulsie organică. Să o arunci — dar nu să și uiți scopul falsurilor pe care încearcă să le răspîndească, nu să și omiți posibilele ei efecte derutante asupra unor cititori, mai ales tineri, care nu au cunoscut dimensiunile reale ale atrocei degenerări fasciste. Mai ales că, din păcate, publicația aceasta — întocmită după clasica rețetă goebelsiană: „Mințiți, mințiți, va rămîne totdeauna ceva..." — nu constituie un caz izolat, manifestarea trecătoare a unui nostalgic al hitlerismului.

Dacă „Richard Harwood" poate fi un nume scornit ad-hoc de o oficină antisemită rămasă în penumbră, în schimb numele Joachim Fest aparține unui reputat publicist vest-german. Or, Fest este realizatorul filmului „Hitler, o carieră", care a stîrnit vîlvă tocmai pentru că tinde să revizuiască imaginea lăsată de liderul suprem nazist. În afara „boicotului antievreiesc" proclamat la 1 aprilie 1933, nu se menționează nimic în acest film despre destinul rezervat evreilor: nimic despre pogromul nocturn din 1938, nimic despre conferința de la Wannsee, unde a fost adoptată „soluția finală", nimic despre lagărele de concentrare, nimic despre milioanele de masacrați. Motivul: pelicula s-ar fi lungit prea mult... Încîntată, publicația neohitleristă „National-Zeitung" și-a intitulat recenzia „Un film pe care lumea îl așteptă... Adevărul (!) iese la iveală".

Adevărul este trucat și în altă biografie a führerului, voluminoasa carte „Hitler's War" („Războiul lui Hitler" a istoricului englez David Irving (de data asta un personaj cert, dar cunoscut prin căutarea senzaționalului cu orice preț). Acesta practică altă metodă decît aceea a falsului grosier sau a lapsusului intenționat — și anume aceea a devierii culpabilităților. Recunoscînd genocidul, el pretinde, însă, că nu Hitler l-a conceput și l-a ordonat, că führerul habar n-a avut de cele ce se întîmplau în lagăre, veritabilul cap al răutăților fiind Himmler. Un astfel de portret al lui Hitler pare să ajungă o modă. Niște muzicieni s-au grăbit să facă din el eroul unei opere rock, figură mai mult penibilă decît malefică.

Dar principalele beneficiare ale acestei operații cosmetice sînt cercurile de extremă dreaptă, reactivate îngrijorător de la o vreme, sub același climat. Mitul epurat al lui Hitler le este necesar pentru a face uitat trecutul și a le propulsa din nou în viața publică. Aceasta este marea primejdie: uitarea. Pentru că — îți amintești de înțeleptele cuvinte ale lui Goethe? — „Cine își uită trecutul, riscă să-l retrăiască..."

De aceea, dragul meu A 79 537, se cuvine să cultivăm mereu memoria celor șase milioane.

IOSIF MIRCHIN

Hărți și cartografi

Evreii din antichitate aveau cunoștințe limitate despre aria geografică în care trăiau. Ulterior, datorită contactului cu națiunile învecinate, cunoștințele lor geografice s-au extins. Această evoluție se poate constata studiind hărțile și celelalte schițe cartografice din diferite epoci.

La început, hărțile erau simple schițe topografice săpate în piatră, lemn sau alte materiale. Ele indicau poziția relativă a așezărilor, drumurilor, pădurilor, pășunilor, pămînturilor arabile sau întinderilor nisipoase, a fîntînilor sau a altor surse de apă. Ulterior, în timpurile biblice, aceste schițe au evoluat și s-au perfecționat, incluzînd pămînturile Babiloniei, Media, Asiria, Egiptul și țările mediteraneene estice. Aceste documente cartografice s-au păstrat în biblioteca din Alexandria și au fost folosite de Hipperch, Eratostenes și Ptolomeu la întocmirea hărților lor. Iudeii, asemenea altor popoare antice, nu aveau încă o concepție științifică, închegată, despre forma reală a pămîntului și întinderea lui. Ei și-l reprezentau ca pe un disc mare, mărginit de un orizont foarte îndepărtat, îndărătul căruia s-ar afla un ocean imens. Dat fiind că punctul lor de observație era Iudeea, ei au așezat Ierusalimul ca centru al pămîntului.

Mai tîrziu, evreii, printre primii care au făcut legătura între Orient și Europa, au transmis tinerelor popoare cunoștințele lor geografice și hărți ale lumii vechi, contribuind la apariția unei științe moderne — cartografia.

Un număr de evrei s-au distins în cartografie încă din evul mediu. Astfel, în anul 1070, astronomi evrei au ajutat la compilarea „Tablelor din Toledo", unii dintre ei venind cu contribuții originale. Cînd Alfons al X-lea al Castiliei a dorit să utilizeze aceste tabele și să le adapteze timpului său, el l-a solicitat pe Isac Ibn Sid (Don Zag) și alți astronomi evrei, care au compilat „Tablele Alfonsine"; acestea au fost readaptate în 1310 de Isaac Israeli, de asemenea din Toledo, Iosef ibn Wakkar (Toledo) a lucrat și el la alcătuirea unor tabele astronomice. Un alt evreu, Immanuel ben Iacob, mai cunoscut sub numele de Bonfis de Tarascon, a compilat niște tabele astronomice care au avut o mare însemnătate în lărgirea cunoștințelor geografice în secolul al XIV-lea. Cam în aceeași perioadă, alți cartografi evrei au realizat tabele noi pentru Pedro IV de Aragon (1336—1387). Ceva mai tîrziu, Mecis și Cresques, au devenit celebri datorită lucrărilor lor cartografice.

Iehuda (Iafuda) Cresques era atît de vestit în activitatea sa cartografică, încît a fost poreclit Iehuda-hartă; hărțile întocmite de el au fost apreciate nu numai de navigatori dar și de oamenii de știință și de stat ai timpului. Ca urmare a îndemînării sale neîntrecute în materie de realizare a hărților și a înstrumentelor de navigație, ca și datorită vastelor sale cunoștințe asupra artei navigației, prințul Henric Navigatorul l-a numit în 1438 pe Iehuda Cresques director al academiei navale de la Sagres. În timpul cît a activat la conducerea acelei celebre școli de navigatori, Iehuda a întocmit acea capodoperă cartografică cunoscută sub numele de „harta catalană". Ea a fost trimisă în dar, în anul 1481, de către regele Aragonului fratelui său din Franța și se păstrează și astăzi în Biblioteca Națională din Paris. Această hartă a marcat o epocă în cartografia europeană, prefigurînd descoperirile lui Marco Polo.

În același secol au trăit și eminenții cartografi Iacob Angelus de Scaraparis și Abraham Zacuto. Acesta din urmă a studiat astronomia la Universitatea din Salamanca și în anul 1492 a fost numit astronom al regelui Juan al II-lea al Portugaliei. Lucrarea sa de căpetenie, Almanah Perpetuum, pregătită între anii 1473—1478 și conținînd tabele despre toate locurile cunoscute ale pămîntului și hărți ale soarelui. lunei și stelelor, a fost extrem de apreciată, fiind folosită și de Columb în călătoria sa epocală spre Lumea Nouă. O copie a acesteia mai există și azi în muzeul Columbia din Sevila.

Persecuțiile evreilor din Spania au pus capăt acestei pleiade de cartografi evrei. Centrul cel mai important al întocmirii hărților a trecut din peninsula iberică în Țările de Jos, care au devenit sediul principal al cartografilor de renume din secolul al XVI-lea.

Și în secolele următoare evreii au continuat să fie activi în acest domeniu, întocmind sau tipărind hărți care au contribuit la lărgirea orizontului contemporanilor.

Vorbe de spirit rabinice

TORA ȘI RUGĂCIUNEA

Un înțelept rabin a fost odată întrebat:

— Care e deosebirea dintre învățătura sfîntă și rugăciune?

— Tora e cuvîntul lui Dumnezeu către om, iar rugăciunea e cuvîntul omului către Dumnezeu, răspunse rabinul.

ADEVĂRATA MODESTIE

„Nu modestia exterioară, manifestată față de alții, este cea veritabilă" spunea rabi Israel Baal Șem Tov către hasidimii săi. „Era odată un bogătaș — continuă dînsul — care s-a hotărît să fie modest și să ducă o viață sobră. Cînd mergea la plimbare, nu mai urca în echipajul său de aur, ci dădea poruncă vizitiului să conducă trăsura, iar el pășea pe jos, în urma ei. Avea aerul să spună tuturora: „Priviți ce modest sînt".

„Adevărata modestie — ne spune marele Baal Șem — e cea lăuntrică și nu cea de care faci paradă".

EXACT INVERS

Marele rabin Moșe Sofer avea un elev care la orice ocazie se mîndrea cu două calități: că e discipolul marelui învățat și că are un unchiu foarte bogat. Acesta din urmă era, însă, un mare ignorant.

— Nerodule îi spuse rabinul, ai avea motive să te mîndrești dacă ai poseda învățătura mea și averea unchiului tău. La tine lucrurile se întîmplă însă invers. Posezi atîta sărăcie cîtă am eu și ai în cap atîta minte cît are unchiul tău. Atunci la ce te mai mîndrești?

ÎNVĂȚĂTURĂ

Mai mulți rabini se aflau o dată laolaltă. În decursul conversației fiecare dintre ei căuta prilejul să plaseze cîte o învățătură primită de la părintele său, spre a se făli că aceștia au fost mari învățați. Unul dintre rabini însă era fiu de croitor și ceilalți îl priveau cu dispreț, considerînd că el nu poate participa la această întrecere de evocare a înțelepciunii paterne. El îi ascultă însă tăcut și adăugă la urmă:

— Și eu am învățat ceva de la tatăl meu, croitorul. El îmi spunea întotdeauna să am în viață o lozincă de croitor: să repar ce e vechi și să nu stric ce e nou.

TABLELE LEGII

Nu încăpeau oare cele zece porunci pe o singură tablă? Pentru ce a fost nevoie de două?

Una din table conține îndatoririle față de Dumnezeu, cealaltă față de oameni. Poruncile au fost deci dăltuite în două table, pentru ca să știm că sînt egale în sfințenie și se află la același nivel. Respectarea lui „Să nu furi", „Să nu ucizi", e la fel de importantă ca și credința în „Eu sînt Domnul Dumnezeul tău".

VINUL VECHI

„Iosef i-a trimis în dar tatălui său vin vechi, căci place bătrînilor" (Rași)

Bătrînii capătă un complex de inferioritate văzînd că tot ce se învechește se strică treptat și pînă la urmă se distruge. Constatarea aceasta îi duce spre reflecții amare în legătură cu viața lor, care se află la apus. Cînd gustă însă vinul vechi, ei ajung la concluzia că pe măsură ce se învechește, vinul devine mai bun și aceasta constituie pentru ei cea mai bună consolare. Ei văd în aceasta simbolul înțelepciunii care rezultă din acumularea experienței.

ŞTIRI

ידיעות

LEGENDE

În capitala R. D. Germană a apărut o carte semnată de Eduard Petiska, intitulată *Golem*. Este o culegere de povestiri şi legende, constituind o istorie romanţată a comunităţii evreilor din Praga. Cotidianul berlinez „Die Zeitung" a publicat o critică elogioasă lucrării.

SELECŢIE

„Literatura sinagogală" este titlul unei vaste lucrări, trei volume, consacrată celor mai cunoscute rugăciuni. În afara traducerii în limba engleză, volumul cuprinde o analiză a originii şi dezvoltării rugăciunilor prezentate. De asemenea volumul conţine o selecţie de predici ale unor cunoscuţi rabini din trecut şi o culegere de cîntece şi poeme sinagogale.

Tot în S.U.A. a apărut o carte consacrată sărbătorilor evreieşti. Este redată în mod amănunţit istoria lor, modul în care sînt observate în diverse comunităţi, precum şi un calendar al sărbătorilor în viitorii 20 de ani.

PREDICĂ

La o reuniune comună a conducerilor bisericilor catolice şi evanghelice din Zürich, împreună cu conducerea Organizaţiei de colaborare creştino-iudaică, rabinul dr. Treichmann a fost invitat să ţină un referat despre sărbătorile evreieşti. În cuvîntul de salut, pastorul Witwer a subliniat că pentru întreaga asistenţă este o satisfacţie spirituală şi un prilej de îmbogăţire sufletească aflarea de amănunte privind sărbătorile ebraice.

POEME

La Paris au apărut două volume ale poetului Charles Dobzynsky. Editura „Rougerie" a tipărit „Arborele genealogic", iar „Revue Europe — Poésie" a editat „Un imn pentru Masada".

TIR

La Hamburg se desfăşoară procesul fostului Obersturmbannführer S. S. Gerhard Maywald. Acesta a condus serviciile speciale de siguranţă din regiunea Riga, în anul 1942. La dosar se află un document care relatează modul în care îşi îndeplinea Maywald misiunea. Astfel, el organizase într-o pădurice de lîngă Riga „lecţii de tir pe ţinte vii". În acest scop erau aduşi evrei din lagărul oraşului. La o singură asemenea „lecţie" au fost atinse mortal 14 „ţinte". În cartea sa „Statul S.S." profesorul Egon Kogan aminteşte şi el de aceste lecţii arătînd că „la serbările ofiţerilor S.S. tirul pe ţinte vii devenise o distracţie favorită" şi că la asemenea distracţii" participau în mod frecvent „Gerhard Maywald şi alţi gestapovişti.

ADUNARE

Aproximativ 100 de delegaţi au participat la Adunarea generală a Consistoriului israelit din Paris. Au fost prezenţi Marele rabin al Franţei dr. Jacob Kaplan şi Marele rabin al Parisului Meyer Jaïs. În cadrul dezbaterilor a fost menţionată punerea pietrei fundamentale a noii sinagogi de la Meudon-Clamart şi s-a anunţat că la finele anului vor avea loc alegeri consistoriale. În cadrul referatelor s-a remarcat că în prezent numărul locuitorilor evrei din Paris este de aproape 300 000.

CONGREGAŢIE

La Toronto s-a constituit o nouă congregaţie a evreilor orientali. Potrivit organizatorilor, numărul aderenţilor este de 5 000. S-au elaborat proiectele constituirii unui centru comunitar care va cuprinde o sinagogă, o şcoală, o baie rituală etc. Congregaţia a cerut afilierea la Congresul evreilor canadieni.

FESTIVITATE

La centrul Indiilor de Vest din Manchester s-a desfăşurat o festivitate ieşită din comun : o seară consacrată vieţii evreilor din Jamaica. Au fost prezentate fotografii şi machete ale obiectelor de cult. Programul literar-artistic a cuprins, printre altele, cîntece consacrate eliberării sclavilor negri şi cîntece religioase. O deosebită impresie a produs retransmiterea după o imprimare pe bandă de magnetofon a cîntecului „Es brent" de Gebirtig, interpretat de Paul Robeson.

PREMIU

Fundaţia internaţională Goethe, cu sediul la Bassel a hotărît să atribuie premiul Jacob Burghardt scriitorului Claude Vigée pentru ansamblul operei sale. Originar din Austria, profund legat de tradiţia evreiască, Vigée a reuşit să se refugieze în S.U.A. unde a desfăşurat o intensă activitate scriitoricească, conducînd şi catedra de literatură europeană la Universitatea Brandeis. În 1950 s-a stabilit în Israel unde este profesor de literatură comparată la Universitatea din Ierusalim.

CONCERT

În Berlinul occidental s-a desfăşurat un interesant concert-lecţie privind evoluţia muzicii sinagogale de la mijlocul secolului XIX şi pînă în zilele noastre. Expunerea a fost însoţită de prezentarea rugăciunilor în interpretarea unor cantori renumiţi, prin intermediul unei colecţii de discuri. Astfel au putut fi ascultaţi Joseph Rosenblatt, Mordehai Herschmann, Richard Tucker şi alţii.

REPREZENTARE

D-na Fanny Acriche, membră în conducerea comunităţii evreilor din Filipine, a reprezentat Congresul Mondial Evreiesc la adunarea Comitetului executiv al UNICEF (Organizaţia Naţiunilor Unite pentru apărarea copiilor).

D-na Lea Oluoch, membră a Congregaţiei ebraice din Nairobi (Kenya) a reprezentat Congresul Mondial Evreiesc la reuniunea Consiliului director al Programului Naţiunilor Unite pentru mediul înconjurător şi la Adunarea internaţională a organizaţiilor neguvernamentale care participă la acest program. Ambele reuniuni au avut loc la Nairobi.

CONCERT

Din iniţiativa secţiei din Berna a Asociaţiei elveţiene de colaborare creştino-iudaică s-a desfăşurat în sala de festivităţi a parohiei din Nydegg un concert de muzică sinagogală. Cantorul comunităţii a făcut o expunere privind originea unora din rugăciuni şi a prezentat cîteva din cele mai cunoscute melodii sinagogale. A participat un public numeros.

SEMINAR

Una din cele mai prestigioase instituţii a obştilor evreieşti din ţările Americii latine este Seminarul rabinic din Argentina. Fondatorul instituţiei este rabinul Marshall Theodore Meyer, conducătorul spiritual al congregaţiei „Comunnidad Bet El" din Buenos Aires. Patru comunităţi din America de Sud sînt afiliate la acest seminar, iar cursanţii provin din mai multe ţări latino-americane. Anul acesta, seminarul a fost frecventat de 270 de cursanţi. Se desfăşoară şi o sustinută activitate editorială. În curs de apariţie se află un volum de „Povestiri hasidice" ale lui Martin Buber, în traducere spaniolă. Pe lîngă seminar s-a înfiinţat o asociaţie ecumenică, la activitatea căreia participă personalităţi catolice şi protestante din viaţa universitară şi religioasă a capitalei argentiniene.

INAUGURARE

În cartierul londonez Wembley s-a inaugurat noua sinagogă a congregaţiei sefarde. Clădirea cuprinde, pe lîngă casa de rugăciune, o sală de festivităţi şi mai multe încăperi pentru studiu şi activităţi administrative. La ceremonia de inaugurare au participat rabinii principalelor congregaţii londoneze, conducători ai organizaţiilor evreieşti, precum şi personalităţi oficiale, printre care primarul districtului local. Îndrumător spiritual al noii sinagogi a fost ales *daian* Pinhas Toledano.

APARIŢIE

În colecţia „Horizont" al editurii *Kriterion* din Bucureşti a apărut un volum de Şalom Alehem în traducere ungară. Sînt incluse romanele *Tevie Lăptarul* şi *Motl, copilul*, traduse de Broodsky Ezsebet. Postfaţa şi notele sînt semnate de Halasz Ana.

COLOCVIU

La Paris a avut loc un colocviu privind perspectivele literaturii idiş şi răspîndirea ei în Franţa. La dezbateri au participat redactori ai publicaţiilor evreieşti, artişti, scriitori şi publicişti de limbă idiş.

COMUNITARE

Noul preşedinte al comunităţii din Budapesta, Imre Haber a declarat că, în prezent, numărul evreilor din Ungaria este de 100 000 (înainte de cel de-al doilea război mondial în Ungaria trăiau 600 000 de evrei).

TORA

Un Sefer Tora scris în urmă cu 500 de ani în localitatea Debdou din Maroc a fost donat Muzeului Israelului. Donatorul a ţinut să rămînă anonim, astfel că nu se cunosc condiţiile în care acest vechi sul sfînt a rezistat evenimentelor petrecute în aceste cinci secole.

FOLCLOR

„Omul gîndeşte şi Dumnezeu zîmbeşte" — cam aşa se intitulează, în traducere liberă, un volum de zicale şi proverbe evreieşti apărut la Mainz, în R.F.G. Materialul selecţionat — peste 450 de zicale şi proverbe — este analizat şi interpretat, autorul încercînd să prezinte o imagine a umorului şi a gîndirii evreieşti în diferite epoci şi în diferite situaţii.

MUZEU

Muzeul evreiesc din Londra a primit de curînd o vizită exotică : 40 de turişti japonezi. Aceştia aparţineau Asociaţiei japonezilor prieteni ai Bibliei, înfiinţată de reverendul Toshio Sato. Vizitatorii au dăruit muzeului cîteva imprimate ale asociaţiei lor, tipărite cu litere ebraice, pe care şi-au notat impresiile despre muzeu atît cu litere japoneze cît şi cu litere ebraice. Aceste imprimate vor forma şi ele piese ale muzeului.

DIALOG

La San José în Costa Rica a avut loc a 5-a reuniune anuală iudeo-creştină pentru America Latină. Reuniunea s-a desfăşurat sub egida departamentului ecumenic al Consiliului episcopal latino-american (ELATE) în colaborare cu Congresul evreiesc latino-american. Ordinea de zi a cuprins referate privind interpretarea credinţei în tradiţia iudaică şi după concepţia catolică, precum şi la dialogul iudeo-creştin. Referenţi au fost părintele Carlos Bravo, profesor la universitatea St. Xavier din Columbia şi Heszel Klepfisz, rectorul Institutului Albert Einstein din Panama. La dezbateri a participat şi arhiepiscopul de San José.

JUBILEU

Maurice Abramovici, avocat şi magistrat din Geneva, a fost sărbătorit pentru împlinirea a 50 de ani de participare neîntreruptă la conducerea diverselor instituţii ale comunităţii din Geneva. D-sa a fost ales în 1925 preşedinte al cercului tineretului evreu din acest oraş şi de atunci a fost mereu activ în organizaţiile obştii locale.

INAUGURARE

În oraşul brazilian Sao Paolo s-a inaugurat noua sinagogă Bet Habad. Clădirea cuprinde, în afara casei de rugăciune, o bibliotecă şi o baie rituală. Lubavicer-rebe a fost reprezentat la inaugurare de către rabinul Joseph Weinberg.

לייטונג-זיצונג פון דער פעדעראַציע

(סוף פון זייט 10)

א וויכטיק אָרט פאַרנעמט אין גייסטיקן לעבן פון דער קהילה די צייטשריפט „רעוויס-טא קולטולוי מאָזאיק" און דער לוח.

די הוצאות פאַר דער טעטיקייט פון דער פעדעראַציע און די קהילות פונעם לאַנד, פאַרן אויסהאַלטן און פונקציאָנירן פון די אינסטיטו-ציעס פון רעליגיע, יידישער קולטור ווערן גע-דעקט אויסשליסלעך דורך דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע, אָן סיי וועלכער פינאַנציעלער הילף מצדן דזשאָינט אָדער אַנדערע יידישע אָרגאַניזאַציעס פון אויס-לאַנד. סיי דער סכום פון די הוצאות ווי אויך פון די הכנסות און זייער מקור (פרייוויליקע ביישטייערן א"א) זענען פאַרעפנטלעכט געוואָרן דורכן אפישירן א דין-וחשבון ערב די יום-טובים אין אַלע טעמפּלען און שילן אין לאַנד.

דער דין-וחשבון האָט מודיע געווען די געבענטשטע טעטיקייט פונעם יאָר תשל"ז אויפן געביט פון סאָציאַלער טעטיקייט. די דאָזיקע טעטיקייט ווערט אַנטוויקלט מיט דער הילף פונעם דזשאָינט, אויך די פעדעראַציע פון איר זייט באַטייליקט זיך יעדעס יאָר מיט א וויכטיקער סומע צו דער טעטיקייט פון אירע הכנסות. אחוץ דער חודשלעכער געלט-שטיצע ווערט צוגעטיילט הילף אין שפּייז, מלבושים און בעטציג, מעדיקאַמענטן, הילף פאַר פאַרהייצונג א"א. דער דין-וחשבון פּרעציזירט די וויכטיקע סומעס וואָס ווערן אויסגעגעבן צו דעם צוועק. גלייכצייטיק איז דאָס באַקאַנט געמאַכט געוואָרן פאַר אַלע קהילה מיטגלידער. ווי עס איז אויבן אָנ-געוויזן געוואָרן.

כמעט 2500 יידן עסן טעגלעך מיטאָג אין די 11 כשרע רעסטאָראַנען פון דער פעדעראַ-ציע און פון די קהילות, מיט באַצאָלטס אָדער אומזיסט, יעדער לויט זיינע מעגלעכקייטן.

א וויכטיקע רעאַליזירונג פון די לעצטע יאָרן זענען די 10 מושב-זקנים, אין וועלכע זקנים און די אָן משפחות לעבן אין א היימי-שער סביבה.

צו דעם געווינטלעכן הילף-פּראָגראַם איז צוגעגעבן געוואָרן דער אויסער-אָרדנטלעכער הילף-פּראָגראַם פאַר די קרבנות פונעם ערד-ציטערניש פון 4טן מערץ 1977 און פאַרן באַ-זייטיקן די שווערע באַשעדיקונגען דורכן ערד-ציטערניש פון אונדזערע קהילה-אינסטיטוציעס. דאָס האָט זיך אָנגעהויבן שוין פונעם ערשטן מאָמענט דורך דער איניציאַטיוו פונעם רב ה-ראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, וועלכער האָט אַנטוויקלט אויך מיט דער געלעגנהייט אַן אומדערמידלעכע טעטיקייט סיי אין לאַנד סיי אין אויסלאַנד. אלס רעזולטאַט זענען די גרויסע יידישע אָרגאַניזאַציעס, צווישן וועלכע דער יידישער וועלט-קאָנגרעס, דער דזשאָינט, די יידישע אַגענץ (סוכנות) א"א ווי אויך די יידישע עפנטלעכקייט פון ישראל, פון די פאַראייניקטע שטאַטן, ענגלאַנד א"א, מאָבילי-זירט געוואָרן, ביישטייערנדיק מיט וויכטיקע סומעס אַרויסצוהעלפן רומעניע און מיט סומעס פאַרן רעפּאַרירן די יידישע מוסדות פון רומע-ניע. לויט נאָך נישט ענדגילטיקע אָפּשאַצונ-גען זענען די שאָדנס פונעם ערד-ציטערניש ביי די דאָזיקע מוסדות בערך 10 מיליאָן לעי: צווישן די בנינים וואָס זענען באַשעדיקט גע-וואָרן געפינען זיך דער כאָר-טעמפּל, די שילן: מלבים, א. ב. זיסו, ישועה טובה, וואַינצאַ, אייזיק-איליע א"א, דער בנין פון דער פעדע-ראַציע, די מושב-זקנים פון: נעגרו-וואָדאַ, בראַדולוי און קאַלאַראַש. סע זענען אויך שווער באַשעדיקט געוואָרן א גרויסע צאָל קברים און מצבות אויף די בתי-עלמין פון פּילאַנטראָפּיע און דזשורדזשולוי. גרויסע שאָדנס האָט אָנגעמאַכט דאָס ערד-ציטערניש אין די קהילות פון אַנדערע שטעט. די רעפּאַ-ראַציע-אַרבעטן האָבן זיך באַלד אָנגעהויבן און ווערן פאָרגעזעצט.

אויפן אָנרעג פון אונדזער גייסטיקן מנהיג איז אָרגאַניזירט געוואָרן פון די ערשטע מאָ-מענטן דאָס אַרויסהעלפן די געליטענע קהילה-מיטגלידער.

ביים פאָלגנדיקן פונקט פון דער טאָג-אָרדע-נונג האָט טעאָדאָר בלומענפעלד אָפּגעגעבן א באַריכט וועגן אופן ווי אזוי עס איז אָרגאַני-זירט די עווידענץ פון די קהילה-מיטגלידער, אין בוקאַרעשט און אין די קהילות אין לאַנד.

דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א האָט אינפאָרמירט דעם לייטונג-קאָמיטעט פון דער פעדעראַציע וועגן דער טעטיקייט וואָס ער האָט אַנטוויקלט בעת זיין באַזוך אין אויס-לאַנד, אין ישראל, פאַראייניקטע שטאַטן, מערב-דייטשלאַנד, שווייץ, טשעכאָסלאָוואַקיי און ענ-גלאַנד, וואו ער האָט זיך באַטייליקט אין וויכטיקע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפערענצן. די שאַצונג און אַכטונג מיט וועלכער ער איז אַו-מעטום אויפגענומען געוואָרן, דער אינטערעס מיט וועלכן סע זענען נאָכגעפאָלגט געוואָרן זיינע רעדעס און אויפטריטן זענען א כבוד פאַר דער קהילה וועלכע ער פירט אָן און ער פאַרטרעט.

די דאָקומענטן און מאַטעריאַלן וואָס זענען פאָרגעשטעלט געוואָרן זענען באַהאַנדלט גע-וואָרן, אין די דיסקוסיעס האָבן זיך באַטיי-ליקט: יאַנקו צימעל, פּרעזידענט פון דער יי-דישער קהילה פון קראַיאָוואַ; אינזשינער סאַמי לעבאָוויטש פון בראַשאָוו; ד"ר משה עפּשטיין — רעשיצאַ; סאַמי עדעלשטיין, פּרעזידענט פון הילף-אָפּטייל ביי דער פעדעראַציע; ד"ר שמעון קויפמאַן — יאַס; פראַנציסק הערמאַן און מעל-כיאָר מעליכסאָן — בוקאַרעשט; אברהם איי-זערמאַן — באַקוי; זאָלטאַן יאַקאָבאָוויטש — אַראַד; עליאַס ראָרליך — דאָראָהאָי; פּאָל פריעד-לענדער — טימישאָרע; ד"ר ניקאָלאַע קערטעס — קלוזש-נאַפּאָקאַ; הרב ד"ר ערנסט ניימאַן און הרב יצחק מאיר מארילוס שליט"א.

שליסנדיק די דיסקוסיעס, האָט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א אונטער-געשטראָכן דעם קאָנסטרוקטיוון כאַראַקטער פון די דיסקוסיעס, אָפּשאַצנדיק אז זיי האָבן ביישטייערגעטראָגן צום אויסברייטערן דאָס בילד פון דער טעטיקייט פונעם יאָר תשל"ז. דאָס דאָזיקע יאָר פאַרשרייבט זיך אין דער כראָניק פון אונדזער קהילה ווי א יאָר פון המשך פון דער באַמיונג צו דערהאַלטן דעם גייסט פון דער תורה, פון די טראַדיציעס און די קהילה-מוס-דות פון די יידישע קהילות אין רומעניע, א הייליקע קהילה דורך איר פאַראַנגענהייט, א-דאַנק די רבנים און גאונים וואָס זי האָט גע-געבן פאַרן יידנטום, ווי אויך דער ריי דורות, וועלכע האָבן געלעבט און געווען טעטיק מיט איבערגעגעבנקייט. דער הייליקער חוב פון אונדזער דור איז אויפצוהאַלטן ריין די דאָזיקע רייכע טראַדיציע, צו דערהאַלטן די קהילות און אירע מוסדות פון רעליגיע, קולטור און סאָציאַלער הילף, זיי איבערצוגעבן פאַר דעם קומענדיקן דור, פּונקט אזוי ווי מיר האָבן זיי באַקומען פון אונדזערע פאָרגייער.

אין זיין רעדע, האָט דער רב הראשי שליט"א זיך באַזונדער אָפּגעשטעלט אויפן מאָראַלישן פּראָפיל פונעם קהילה-מנהיג, אונטערשטרייכנ-דיק אז אין אַלע צייטן איז זיין טעטיקייט פאַררעכנט געוואָרן פאַר א הייליקער, דעריבער גיז מען געווען לגבי אים שטרענג מיט די פאָדערונגען. מיט אזוי פיל מער איז זיין אַח-ריות היינט, ווען אונדזערע רייען זענען גע-מינערט געוואָרן און די באַדערפענישן זענען געוואַקסן.

דאַנקענדיק פאַר די מיטאַרבעטער, די פּרעז-זידענטן פון די קהילות און די אַנדערע ליי-טונג-מיטגלידער, די פונקציאָנערן פון דער פע-דעראַציע, פאַר זייער געטרייער אַרבעט פונעם פאַרגאַנגענעם יאָר, האָט דער רב הראשי שליט"א אויסגעדריקט זיין איבערצייגונג אז זיי אַלע העלפן פאַרזעצן זייער טעטיקייט מיט דער זעלביקער איבערגעגעבנקייט אויך אין איצטיקן יאָר תשל"ח.

אויפן פאָרשלאָג פונעם רב הראשי שליט"א זענען קאָאָפּטירט געוואָרן אין דער לייטונג פון דער פעדעראַציע: פּראָפעסאָר מאַרסעל שאַ-ראַדושעאַ, אינזשינער טעאָדאָר בלומענפעלד און זשאַן באַגדאַן.

לכל קוראנו

גמר טוב
ומועדים לשמחה!

המערכת

א בר-מצווה אין אַראַד

ווען מיט טרערן אין די אויגן ער האָט זיך געזעגנט פון אונדז, אין מיאַמי (פאַראיי-ניקטע שטאַטן), אין יאָר 1970, איז מיין שווער געווען אין עלטער פון 78 יאָר.

— איך ווייס נישט צי מיר וועלן זיך נאָך אַמאָל ווידערזען, ווייל אין מיין עלטער ווייסט מען קיין מאָל נישט, האָט ער געזאָגט...

— איך וויל אז מיר זאָלן מאַכן א הסכם האָב איך אים געענטפערט — אז דו זאָלסט יעדן אין דער פרי זאָגן: „איך וויל זיין ביי דער בר-מצווה פון מיין אייניקל!" און דו וועסט זען, אז אזוי וועט עס טאַקע געשען.

— אויך אפילו אז איך וועל לעבן נאָך 7 יאָר פון איצט אָן, וועל איך דעמאָלט זיין א 85 יעריקער און סע וועט מיר זיין שווערלעך אזא נסיעה.

— דאָס איז גאָרנישט קיין מניעה, אויב דו וועסט נישט קומען צו אונדז, וועלן מיר מאַכן די בר-מצווה אין אַראַד.

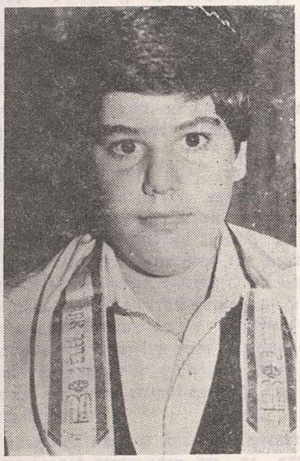

ראָבערט האידו

...די 7 יאָר זענען זייער גיך פאַרלאָפן.

דעם 6טן אויגוסט 1977, אין דער שיינער אָרטאָדאָקסישער שיל פון אַראַד האָבן זיך פאַר-זאַמלט מערערע יידן, נישט בלויז פון אַראַד, נאָר פון מערערע עקן וועלט.

די שיל איז געווען שיין באַצירט, אַלע ליכט האָבן געברענט ווי אין די גרויסע ימים-טובים, אזוי ווי מע פלעג טון אין דער פאַר-גאַנגענהייט, אין די 60 יאָרן זינט די שיל עקזיסטירט.

יעדנס בליקן זענען געווען געוואָנדן צום גע-פייערטן, וועלכער איז געקומען אַזש פון א-מעריקע, דאָ צו פייערן זיין בר-מצווה, פאַרן כבוד פון זיין זיידע, יוליו ערדעש און זיין משפחה.

דער פּרעזידענט פון דער קהילה, ה' זאָל-טאַן יאַקאָבאָוויטש, הרב ברוך לערנער און דער חזן ראָזענבערג האָבן אַלץ געטון, אז די בר-מצווה פייערונג פון ראָבערט האידו פון מיאַמי זאָל געלינגען.

שוין לאַנג האָט דער רב נישט געהאַט די געלעגנהייט אויפצורופן צו דער תורה אזעלכע חשובע געסט ווי איצט.

צו ערשט איז געווען דער פאָטער פונעם בר-מצווה, אַנדריו האידו פון מיאַמי, דערנאָך זיין ברודער בנימין הד פון חיפה. דערנאָך דעם זיידנס יוליו ערדעש פון אַראַד, און אויך פון דער זעלביקער שטאָט, דער פעטער ער-דעש. דערנאָך האָט מען אויפגערופן אַנדריי שאַרוואַל פון פּאַריז, אַלבערט שוואַרץ פון מיאַמי-אַמעריקע, אישטוואַן ערדעש פון בודאַ-פּעסט — און צום סוף דעם בר-מצווה, וועל-כער האָט געזאָגט די הפטורה.

לכבוד דער דאָזיקער געשעעניש האָבן די עלטערן מנדב געווען פאַר דער שיל א סאַמעטן טישטעך אויפן שולחן, אויף וועלכע סע זענען אויסגעהאַפטן די נעמען פון דער משפחה.

אַנדריו האידו

דברי תורה

(סוף מעמוד 19)

קי דעות בין האחים הקדושים המפורסמים הר-בי אלימלך מליזענסק ואחיו הדומה לו הרבי ר' זוסיא מאניפאלי. הרבי ר' אלימלך היה אומר כי בתחלה צריכין לדתבונן ולהכיר גדולת ה-בורא יתברך ומזה יכיר להעריך שפלות עצמו. ושיטת הרבי ר' זוסיא היה כי בתחלה יתבונן בשפלות עצמו, ומזה יבוא להכיר גדלות הבו-רא. ושאלו את רבם הרבי ר' בער המגיד ממעזריטש, והכריע כשיטת הרבי ר' זוסיא וה-נה גדולת הבורא מביע השמים כאומרו של נעים זמירות ישראל בתהלים (ח—ד) „כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך (אזי) מה אנוש כי תזכרנו".

שפלות האדם וארץ יתכן לומר על שפלות עצמו כמו שאנו חוזרים תפלתו של מר בריה דרבינא (במסכת ברכות דף יו—עא) „ונפשי סעפר לכל תהיה" ומפרש העיון תפלה הורני ד' דרכך להסתיר מעשי מבני אדם, ששום אדם בעולם לא ירגיש את ישותו רק כמו שהוא מרגיש את העפר, שהכל דשין עליו, ובאופן זה אהיה רחוק מכבוד מדומה ומתולדותיו ה-רעות מגאווה וגודל לבב המאטימים לבו של אדם, הרי כי ארץ מרמז שפלות וזהו הדגשת בית שמאי שמים נבראו תחלה, כי כוונת ה-תורה מה שמתארת בריאת העולם להורות וללמד כי האדם יחשוב מקודם גדולת הבורא ואחרי כן שפלות עצמו ובית הלל מעריצים שיטתם בזה שאומרים הארץ נבראת תחלה שזה כוונת התורה לחשוב מקודם שפלות עצמו המרומז „בארץ" ואחרי כן גדלות הבורא והכ-ריע הרבי ר' בער כשיטת הרבי ר' זוסיא, שיטת בית הלל לפי הכלל של רבותינו במסכת עירובין דף יג—עב „יצתה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הלכה כבית הלל" מפני שנוחין ועלובין היו.

בספר „חקל יצחק" מהה"צ מספינקא ר' יצחק אייזיק הי"ד.

זה ספר תולדות אדם (בראשית ה—א)

יש לבאר המקרא בשילוב המקרא דברים (יז—יט) „והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו"

ופירש הגאון מווילנא שבו בספר תורה יקרא את כל שיארע לו בכל ימי חייו כל מאורעו-תיו והמוצאות אותו נרמזים שם בתורה וזה שאמר „זה ספר תולדות האדם שבזה הספר נמצאים בו כל תולדות ומאורעות של האדם ברמז למה שאמרו חכמינו ז"ל וכל מעשיך בספר נכתבים (אבות פרק שני משנה א) וכל מעשיך בספר נכתבים שכל אדם יש לו ספר ובו נכתבים מעשה איש ואיש. אשרי איש שממלא את ספו ו בתורה ומעשים טובים כן נזכה לעשותו.

בספר „לנפש חיה" מהרב א"י דרבדמדיגער האב"ד גאלאץ

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאָל אין חודש ★ 01.10.1977 ★ בוקאַרעשט

דער מקדש פון די נשמות

(פון דער דרשה פאַר יזכור שמיני־עצרת)

פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן

„ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת, קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו וכפיו פרשות השמים" (מלכים א' ח—נד). און עס איז געווען, ווי שלמה האָט געענדיקט כתפלל זיין צו גאָט, די דאָזיקע גאַנצע תפילה און בקשה, איז ער אויפגעשטאַנען פון פאַרן מזבח כון גאָט, פון קניען אויף זיינע קני, מיט זיינע הענט אויסגעשפּרייט צום היכל.

אין די דאָזיקע מאָמענטן פון די יום-טובים, געפינען מיר זיך אין זעלביקן זעלישן צו־שטאַנד ווי דער בויער פונעם בית־המקדש, און דער פסוק וואָס מיר לייענען אין דער הפטורה פון שמיני עצרת סינטעטיזירט די מסקנות וואָס מיר דאַרפן ציען.

שוין פונעם ערשטן טאָג פון חודש תשרי ביז היינט, האָבן מיר צוגעלייגט צו א בלום צו אונדזער יום־טובדיקן בלומען-בוקעט. אפילו אויך יענע וועלכע במשך דעם גאַנצן יאָר קומען זיי זעלטן אין מקום קדוש, האָבן אין די דאָזיקע טעג זיך צוגעהערט צום אָנרעג פון זייערע נשמות און זיי זענען געקומען אין שיל אריין, ניט בלויז איין מאָל, כדי צו זאָגן „די דאָזיקע גאַנצע תפילה און בקשה", צום הימלישן פאָטער. פונקט אַזוי ווי שלמה המלך האָבן מיר זיך באַמיט אין דאָזיקן חודש פון די מעכטיקע, אין „ירח האתנים", צו כאַר-פעסטיקן די מאָראַלישע מויערן, וואָס רינגלען ארום די הייליקע פעסטונג אין יעדן איינעם פון אונדז: דאָס געוויסן. מיט יעדער איינער הייסער תפילה וואָס מיר האָבן אַרויסגעזאָגט מיט אונדזערע ליפּן, מיט יעדן ריינעם געדאַנק וואָס האָט אויפגעשפּראָצט אין אונדזער מוח, מיט יעדן הויכן געפיל וואָס איז אַנטשטאַנען אין אונדזער נשמה, האָבן מיר צוגעגעבן נאָך איין ציגל צום בנין פון אונדזער מאָראַלישן שלימות־מקדש.

אַנהייבנדיק מיט ראש-השנה זענען מיר אויך געוואָרן בויער פון בית-מקדש, פונקט אַזוי ווי עס איז אַמאָל געווען יענער, וועלכער מיט רעכט איז געוואָרן אָנגערופן „החכם מכל אדם", דער קלוגסטער פון אלע מענטשן. מיט די תקיעות פונעם שופר, וואָס מיר האָבן גע-בלאָזן, האָבן מיר זיך געשטעלט אין די רייען פון די לוויים ביים בית-המקדש, וועלכע האָבן געזונגען די שבחים פון השם־יתברך, זינגער פון דער נסיונותדיקער פאַרגאַנגענהייט און אָנזאָגער פון דער ליכטיקער צוקונפט. מיר האָבן געשטעלט איין שטיין אויפן אַנדערן אויף אונדזער פילטויזנטיעריקן מזבח, דערמאָנענדיק די עקידה, דעם גייסט פון קרבן-גרייטקייט, וואָס האָט אונדז באַפליגלט זינט יצחק אבינו.

אין הייליקסטן טאָג פונעם יאָר, אין יום-כיפור, איז דען ניט געווען יעדער איינער פון אונדז א כהן-גדול, וועלכער איז אריין אין קדשי-קדשים פון זיין נשמה און האָט דאָרט געפונען דעם חלק-אלקי וואָס איז אין אים גופא? אין דאָזיקן טאָג האָבן מיר זיך דער-הויבן העכער, איבער דעם עירדישן לבוש מיט וועלכן מיר זענען אָנגעטון. אַזוי ארום האָבן מיר געבויט א שולחן, א הייליקן טיש, וואָס איז געווען אין בית־המקדש. ער סימבאָליזירט די עטישע ריינקייט וואָס דאַרף אונדז פירן אין אונדזער פונעם פאַרדינען דאָס טעגלעכע שטיקל ברויט. „לחם הפנים", האָט מען גע-רופן דאָס ברויט וואָס איז געשטאַנען אויפן „שולחן" — זיי האָבן אונדז געלערנט, אז אַזוי ווי מיר פאַרדינען זיך אונדזער שפּייז, אַזוי איז אויך אָפּגעשפּיגלט אונדזער אינער-לעך „פנים".

„ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה", מיט פרייד האָבן מיר געשעפּט וואַסער פון די קוואַלן פון דער ישועה אין די טעג פון סו-כות. און אַזוי ווי די כהנים ביי דער „שמחת בית השואבה" האָבן מיר געשעפּט דאָס ריינע וואַסער פון אונדזער אמונה. מיר האָבן גע-טאַנצט, אַזוי ווי זיי פלעגן אַמאָל טון, מיט פאַקלען אין די הענט, מיטן כאָקל פונעם בטחון צו א וועלט אין וועלכער יעדער וועט הנאה האָבן פון זיינע באַמיונגען.

אין איצט, אין די טעג פון שמיני עצרת און שמחת-תורה, בויען מיר דעם ארון-קודש וואָס געפינט זיך אין אונדז, אין וועלכן עס געפינט זיך די תורה וואָס מיר האָבן געלערנט. דאָרט, אין בית־המקדש, האָט זיך געפונען אין ארון-קודש די לוחות, אויסגעהאַקטע אין שטיין. דאָ, אין אונדזער נשמה, געפינט זיך די תורה, איינגעקריצט אין די לוחות פון אונדזער האַרץ.

יזכור

יאָ, מיר האָבן אָן אויפהער געבויט אין דאָזיקן חודש א בנין, אין וועלכן עס וועט רוען אונדזער נשמה אין קומענדיקן יאָר. מיר זענען געווען די אַרכיטעקטן פון א בית-המקדש, וואָס מיר וועלן טראָגן מיט אונדז אויף אלע אונדזערע לעבנס־וועגן. קוקנדיק אָבער צוריק זעען מיר די ימים־טובים, וואָס זענען פאַרביי ווי פעסטע זיילן וואָס האַלטן אונטער דעם דאָזיקן וואונדערבאַרן בנין.

„קם מלפני המזבח". אויך מיר שטייען אויף פאַרן מזבח. די תפילה פון „יזכור" וואָס מיר וועלן זאָגן, ברענגט פאַר אונדזערע אויגן דעם אומבאַנדלעכן מזבח, וועלכער ברענט דורך דעם חלל און די צייט, אויף וועלכן עס געפינען זיך די אומצייליקע קרבנות פון אלע צייטן, פון אלע ישובים פון די תפוצות. אונ-דזער מזבח האָט קיין מאָל ניט געדאַרפט דינען דעם אומרחמנותדיקן אָפּגאָט „מולך", דעם אָפּגאָט פון מלחמות, ניט אין דינסט פון דעם גאָלד־דורשטיקן אָפּגאָט „ממון". עס איז פאַרבאָטן געוואָרן אז דער מזבח זאָל אָנגערירט ווערן אפילו פון אייזן. „ווי איז עס מעגלעך — האָבן די חכמנו ז"ל געזאָגט — אז מע זאָל פאַרשווערן דעם מזבח דורך אויפהייבן אויף אים אן אייזן, וואָס קען ווערן א שווערד וואָס נעמט דאָס לעבן, דער מזבח איז דאָך דער סימבאָל פון שלום צווישן מענטשן, וואָס גיט לעבן!"

אָבער דער דאָזיקער מזבח איז באַנעצט גע-וואָרן צו פיל פונעם בלוט פון די קדושים. „רבות מאוד — רופט אויס דער נביא יחזקאל — רבות מאוד העצמות היבשות". במשך דער יידישער געשיכטע, וואָס איז איין לאַנגע שואה, האָבן זיך אָנגעזאַמלט צו פיל הויפנס טרוקענע ביינער אויפן מזבח פון אונדזערע ליידן. מזכיר זייענדיק אונדזערע טייערע און ליבע נשמות, טוען מיר די זעלביקע עובדה וואָס עס האָט געטון שלמה המלך, „מיר שטייען אויף פאַרן מזבח".

די מענטשהייט האָט שוין אויפגעשטעלט גענוג מלחמה-מזבחות; סע זענען שוין געפאַלן גענוג קרבנות, גענוג יתומים ויפצן. די אלע תפילות וואָס מיר האָבן געזאָגט במשך די פאַרגאַנגענע ימים־טובים האָבן נאָך מער פאַר-פעסטיקט אונדזער אַנטשלאָסנקייט אז מיר זאָלן זיך נישט באַגניגן מיטן יזכור פון באַ-וויינען די חורבות פון דער פאַרגאַנגענהייט, נאָר צו זאָגן א „יזכור", אן ענערגיש „דער-מאָנען" וואָס זאָל אונדז מאָביליזירן אין הייליקן קאַמף פאַר שלום.

„מכרוע על ברכיו", מיר הייבן זיך אויף פונעם קניען. שלמה המלך האָט דאָס געטון נאָכן בויען דאָס בית- מקדש, פאַר אן אמונה וואָס האָט דעם יסוד אויף ווירדיקייט און נישט אויף דערנידעריקייט, אויף פרייהייט און נישט אויף קנעכטשאַפט. צו יענעם גאָט וואָס ער האָט געבויט דעם גרויסאַרטיקן אַרכיטעקטאָנישן בנין, זענען געקומען מענטשן פון ליבשאַפט, נישט פאַר מורא. זיין גלויבן האָט דערהויבן דעם מענטש פונעם קניען, האָט אויסגעגלייכט זיין חוט־השדרה, האָט אים גע-געבן דאָס באַוווסטזיין פון זיין ווערט. פונקט אַזוי טוען אויך מיר, מיר בויען אונדזער אי-נעוויניקסטן קדשי-קדשים, מיר דערלויבן שוין נישט אז מענטשן זאָלן זיין איינגעבויגענע. נאָר מיר זענען מיט יענע וואָס באַמיען זיך צו דערהייבן דעם מענטשן, אים צו געבן דעם גרויסן שטאָלץ פון שלימות, צו וועלכן ער שטרעבט.

לייטונג־זיצונג פון דער פעדעראַציע

פון די יידישע קהילות פון רומעניע

דעם 18טן סעפּטעמבער ד"י איז פאָרגעקו-מען א זיצונג פון דער לייטונג פון דער פע-דעראַציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע. די זיצונג איז פּרעזידירט געוואָרן פונעם רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, פּרעזי-דענט פון דער פעדעראַציע.

איידער מען איז אריין אין דער טאָג-אָרדע-נונג, האָט דער רב הראשי שליט"א אָנגע-ווינטשן פאַר די מיטגלידער פון דער לייטונג, פאַר די פּרעזידענטן פון די קהילות פונעם גאַנצן לאַנד, פאַר אלע יידן פון רומעניע, א חתימה טובה, לכבוד נייעם יאָר תשל"ח.

דעם באַריכט וועגן דער טעטיקייט פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון רומע-ניע אין יאָר תשל"ז האָט אָפּגעגעבן ה' עמיל שעכטער, גענעראַל־סעקרעטאַר פון דער פעדע-ראַציע.

צום באַריכט האָט דער רב הראשי שליט"א גענומען דאָס וואָרט און האָט אָנגעוויזן אויף די אַקטועלע פּראָבלעמען פון רעליגיע, יידישע קולטור און סאָציאַלע הילף אין די יידישע קהילות פון רומעניע. גלייכצייטיק האָט ער געצייכנט די אויפגאַבן פאַר דער קומענדיקער טעטיקייט וואָס וועט אַנטוויקלט ווערן אויף די געביטן.

אויך אין דעם יאָר האָבן די יידישע קהילות פונעם גאַנצן לאַנד אַנטוויקלט זייער טעטיקייט אויפן געביט פון רעליגיע, יידישער קולטור און סאָציאַלער הילף אין גייסט פון דער תורה און דער יידישער טראַדיציע. אין א קלימאַט פון פולשטענדיקער רעליגיע-פרייהייט, וואָס איז פאַרזיכערט דורך דער קאָנסטיטוציע און די געזעצן פון דער סאָציאַליסטישער רומעניע פאַר אלע אירע בירגער.

עס איז פאָרגעזעצט געוואָרן די טעטי-קייט פון רעפּאַרירן אייניקע מקום-קדוש, מיטן כבוד פאַר אונדזערע פאָרגייער ווערן אין אָר-דענונג געהאַלטן די בתי-עלמינס אין די קהילות, סיי אין די גרויסע קהילות סיי אין ישובים וואו סע זענען שוין נישטאָ קיין קהילות.

די פעדעראַציע האָט געגעבן סובווענציעס פאַר קלענערע קהילות כדי זיי זאָלן קאָנען אַנטוויקלען זייער טעטיקייט.

אונדזערע ימים-טובים — חנוכה, פורים, פּסח א"א — זענען געפייערט געוואָרן אין אלע קהילות — גרעסערע צי קלענערע — לויט דער טראַדיציע, צו דער גרויסער פרייד פון די קהילה-מיטגלידער. באַזונדערס האָט באַקו-מען א באַזונדערע באַדייטונג דער יום-טוב חנוכה, ווייל דעמאָלט באַזוכט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א כמעט אלע קהי-לות, זייענדיק אויפגענומען מיט באַזונדער יראת הכבוד און ליבשאַפט.

(סוף אויף זייט 9)

הרב ד"ר עמנואל יאַקאָבאָוויטש שליט"א

אונדזער חשובער גאַסט

אויף דער איינלאַדונג פונעם רב הראשי שליט"א און דער רבנית ד"ר רוזן וועט אונ-דזער קהילה בקרוב אויפנעמען דעם באַזוך פון הרב ד"ר עמנואל יאַקאָבאָוויטש שליט"א, רב הראשי פון גרויס בריטאַניע און זיין פרוי.

ד"ר עמנואל יאַקאָבאָוויטש, איינער פון די פּראָמינענטסטע רבנישע פּערזענלעכקייטן פון אונדזער צייט איז געבוירן אין 1921 אין א אָרטאָדאָקסיש רבניש הויז. זיין פאָטער איז געווען רב אין דער אָרטאָדאָקסישער קהילה פון קעניגסבערג און דערנאָך דיין אין בערלין און לאָנדאָן. דער וואָס וועט שפּעטער ווערן דער רב הראשי פון גרויס-בריטאַניע האָט שטו-דירט אין דזשואיש קאָלעדזש און דער ישיבה „עץ חיים" פון לאָנדאָן.

זיין רבנישע קאַריערע האָט ער אָנגעהויבן אין לאָנדאָן, וואו ער איז געווען רב אין מע-רער שילן. אין יאָר 1949 איז ער פאַרבעטן געוואָרן צו ווערן רב הראשי פון דובלין, די הויפּטשטאָט פון אירלאַנד, אָנהייבנדיק פונעם יאָר 1958 איז ער דער גייסטיקער מנהיג פון דער קהילה פון ניו-יאָרקער פיפט-עוועניו. אין 1966 ווערט ער אויסגעוויילט אַלס רב הראשי פון די פאַראייניקטע קהילות פון גרויס ברי-טאַניע און קאָמענוועלס.

אחוץ דער טעטיקייט פון אָנפירן מיט דער קהילה פון ענגלאַנד — איינע פון די וויכ-טיקסטע פון מערב־אייראָפּע — איז ד"ר יאַקאָבאָ-וויטש אָנוועזנט אין אינטערנאַציאָנאַלן יידישן לעבן, זיינע מיינונגען ווערן אויפגענומען מיט אכטונג אין אלע אומשטענדן.

גלייכצייטיק מיט זיין רבנישער טעטיקייט איז ער אָנוועזנט אויפן געביט פון יהדות-פּובּ-ליציסטיק. פון זיינע ווערק דערמאָנען מיר: „יידישע מעדיצינישע עטיק" (1959); „די יי-דישע געזעצן און היינטצייטיקע יידישע פּראָ-בלעמען" (1963); „דער זשורנאַל פון א רב" (1966); „די יידישע חתונה" א"א.

צווישן רב הראשי פון ענגלאַנד און גייסטיקן מנהיג פון דער יידישער קהילה פון רומעניע האָבן די איינגעשטעלטע ענגע פריינדלעכע פאַרבינדונגען, אויפן יסוד פון קעגנזייטיקער אכטונג. אויף דער האַרציקער איינלאַדונג פון ד"ר יאַקאָבאָוויטש האָט דער רב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן געמאַכט א באַזוך אין ענגלאַנד צוריק מיט א חודש און געהאַלטן פאָרטראַגן אין לאָנדאָן און מאַנטשעסטער.

אונדזער גאַנצע קהילה ווינטשט אָן די חשובע געסט א וואַרעמען ברוכים הבאים, מיט דער איבערצייגונג אז דער דאָזיקער באַזוך וועט ביישטראָגן צום פאַרטיפן די פאַרבינדונ-גען צווישן די יידישע קהילות פון רומעניע און ענגלאַנד.

א דעלעגאַציע פון יונייטעד דזשואיש אַפּיל

אין גייסט פון ברידערלעכער פריינדשאַפט צווישן אונדזער קהילה און דעם גרויסן יידישן קיבוץ פון די פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמע-ריקע, האָבן מיר אויך דאָס יאָר, מיט דער געלעגנהייט פון דעם יום-טוב סוכות, באַקומען דעם באַזוך פון א גרעסערער דעלעגאַציע מצד דער אָרגאַניזאַציע „יונייטעד דזשואיש אַפּיל". דאָס מאָל איז די דעלעגאַציע צונויפגעשטעלט פון כמעט הונדערט פרויען, פאָרשטייער פון די יידישע פרויען-פאַראיינען פון די פאַראיי-ניקטע שטאַטן.

אָנגעקומען קיין בוקאַרעשט דעם 26סטן סעפּטעמבער, האָט די דעלעגאַציע אָפּגעהאַלטן די ערשטע טעג סוכות. זי האָט זיך באַטייליקט אין די תפילות פון כאָר־טעמפּל און אין דער פייערלעכקייט פון שמחת בית השואבה (די צווייטע נאַכט פון יום-טוב) אין דער שיינער סוכה וואָס איז אויפגעשטעלט געוואָרן ווי גע-וויינטלעך אין הויף פון דער פעדעראַציע.

בעת זייער אויפנטהאַלט אין בוקאַרעשט, האָט די דעלעגאַציע באַזוכט די אינסטיטוציעס פון דער קהילה, צווישן וועלכע: טעמפּלען און שילן, תלמוד־תורה קורסן, מושב זקנים, דעם כשרן רעסטאָראַן, מעדיצינישן צענטער, די רע-דאַקציע פון „רעוויסטא קולטולוי מאָזאיק", דעם דאָקומענטאַרן אַרכיוו פון דער פעדע-ראַציע.

דעם 29סטן סעפּטעמבער נאָך מיטאָג האָט די דעלעגאַציע זיך באַטייליקט אין א קורצער אַרבעט-באַגעגעניש מיט דער לייטונג פון דער פעדעראַציע. דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א האָט זיי אינפאָרמירט וועגן דער געשיכטע און די היינטיקע באַדינגונגען פון דער יידישער קהילה פון רומעניע, אונטער-שטרייכנדיק די וויכטיקע רעאַליזירונגען פון די לעצטע יאָרן. נאָכן באַריכט, וואָס איז אויס-געהערט געוואָרן מיט גרויס אינטערעס, האָבן געפאָלגט פראַגן און ענטפערס.

דער ישראלישער אַמבאַסאַדאָר אין בוקאַ-רעשט, מר שמאי כהנא, האָט געגעבן א קאַק-טייל לכבוד דער דעלעגאַציע. סע האָבן זיך באַטייליקט: הרב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן, די לייטונג פון דער פעדעראַציע און פון דער בוקאַרעשטער יידישער ק"י ה.

די פרייד פון דער תורה

יעדעס יאָר, אין אָוונט, ווען דער טעמפּל זשומושעט מיט דער פרייד פון שמחת-תורה, אין יענער שעה ווען די פּני פון דער קהילה עפענען דעם פייערלעכן צוג פון די הקפות, דעמאָלט לאָזט זיך מיין געדאַנק אין זכרונות צו יענעם זקן פון מאַרק שאַגאַלס א צייכנונג, וואָס איז ווייניקער באַקאַנט. איינגעבויגן פון דער עלטער, האָט דער זקן נעבן זיך א ספר-תורה, פון דער זעלביקער הייך מיט אים און וואָס עס איז איבעראַשנדיקער, איז דאָס וואָס דער צושויער — וויפל ער זאָל זיך נישט באַמיען — קאָן ער זיך נישט פונאַנדערקלויבן און זיך קלאָר מאַכן אויב דער זקן, באַלאַדן פון דער עלטער און אָפּגעשוואַכט, לענט אונטער די תורה אָדער, להיפּוך, ער איז דער וואָס לענט זיך אָן אינעם ספר-תורה. איך קאָן נישט גענוי די געשיכטע פונעם אַנטשטיין פון דער דאָזיקער צייכנונג, אָבער איך בין כמעט זיכער אַז דער קינסטלער האָט אַזוי אַרום געוואָלט שילדערן זיינע געדאַנקען און געפילן לגבי אונדזערע איבערלעבענישן פון אונדזער דור, און אפשר נישט בלויז פון אונדזער עפּאָכע. ווייל דער דאָזיקער איינגעבויגענער זקן, וועלכער לענט אונטער מיט זיינע לעצטע כוחות דאָס ספר-תורה, דאַכט מיר, איז די אַלעגאָרישע פאַרקערפּערונג פון אונדזער גורל. מחמת דעם, לייענענדיק נישט לאַנג אַז אין דער קאָסמישער שיף „סורוואַיער 1" האָט מען אַריינגעלייגט פאַרשידענע וויסנשאַפטלעכע, קינסטלערישע, ליטעראַרישע חפצים, וואָס זענען כאַראַקטעריסטיש דער ערדישער ציוויליזאַציע האָב איך זיך געטראַכט אויף איין מאָמענט, אַז אפשר וואָלט אויך דער זקן מיטן ספר-תורה געדאַרפט זיך דאָרט געפינען, אין יענער שיף וואָס האָט זיך געלאָזט אין די אויסערערדישע שטחים. אפשר אַנטדעקנדיק אויף א שטח פון מיליאָנען יאָרן ליכט א שטערן באַוואוינט פון דענקענדיקע וועזנס וואָלט דאָס ברעקל פון דער ערדישער רעאַליטעט, וואָס איז אויסגעדריקט פון יענעם זקן פון שאַגאַלן, נישט געווען קיין קלענערע עמאָציע, הגם עס איז פון גאָר אַן אַנדער געביט, ווי די אַקאָרדן פון מאָצאַרט, צי פון די פערזן פון א באָדלער...

אָבער דער „סורווייער 1" האָט שוין לאַנג אָנגעהויבן זיין פאַנטאַסטישע רייזע, די שטערן געפינען זיך אויף א מרחק פון מיליאָנען צי מיליאַרדן ליכט-יאָרן, אָבער דער זקן מיטן ספר-תורה איז געבליבן דאָ, מיט אונדז, צווישן אונדז, מיט זיין איינגעבויגענעם קערפּער, נאָענט באַהאַפטן מיטן ספר-תורה, וואָס מע ווייסט נישט אויב דאָס ספר-תורה לענט אים אונטער צי ער איז גאָר דער וואָס לענט עס אונטער.

דאָס איז א געוויינטלעכער זקן, ווי אַזוי סע זענען געווען אַזוי פיל, מיט צעשויבערטע בערד, מיט א נישט זייער עקספּרעסיוו פּנים, מיט א בליק וואָס איז מער א מוראַדיקס. ווי סע זענען געווען אַזוי פיל אין שטעטל פון די קינדער-יאָרן, אין אַלע יידישע שטעטלעך, א פּנים וואָס איז מולטיפּליצירט געוואָרן ווי אין סעריע, אַזוי איז עס געווען פאַראַלגעמיינערט, וואָס מיר ווייסן אפילו נישט אויב ער האָט פאַרענדיקט זיין לעבנס-וועג אין א באַגראָזטן בית-עלמין צי ער איז פאַרשפּרייט געוואָרן אין א רויך צי אַש פון אוישוויץ...

אין ערשטן פאַל האָט מען אים גענידערט אין קבר אין פּשוטע לייוונטענע תכריכים, איינגעהילט אין טלית, און א מצבה איז צו זיין צוקאָפּנס, אויף וועלכער עס איז אויסגעקריצט זיין נאָמען, דורך א מייסטער-האַנט. און אויב ער האָט זיך געציילט צווישן יענע זעקס מיליאָן, אויב זיין נשמה האָט זיך דערהויבן צום הימל אין א קאָלומנע פון פלאַמען און רויך, איז נאָך אים נישט געבליבן אויף דער דאָזיקער ערד קיין שום צייכן, אַחוץ העכסטנס עטלעכע האָר, צי א פּראָטעז, צי אפשר זיין סידור, וואָס ער האָט מיט זיך מיטגעטראָגן ביז דער שוועל פון דער קרעמאַטאָריע...

אָט דער דאָזיקער שוואַכינקער, פון זיקנה איבערגעלאָדענער אַלטיטשקער, האָט דאַכט זיך די עלטער פון א נדזער פאָלק, ער האָט געלעבט אומבאַקאַנט און איז געשטאָרבן — נישט בלויז איין מאָל נאָר טויזנט מאָל — נישט פון קיין גוטן נאַטירלעכן טויט (אויב עס איז פאַראַן אַזאַ מין), נאָר דורכגעשטאָכן פון שפּיז, אין דעם ברענענדיקן מדבר פון יהודה, געקרייציקט ביי דער זייט פונעם וועג אין דער הייליקער שטאָט. דערוואָרגן אין איינער פון די ווילן פון דער פעסטונג נעבן טייך טיבער ביי רוים, פאַרברענט אויף א שייטער אונטערן שטראַלנדיקן הימל פונעם צו-קאַטוילישן שפּאַניע, צעקוועטשט פון די מויערן פונעם מיטלאַלטערלעכן ב רג, צי צעטרעטן פון א שטאָלצן טעאָטאָנישן ריטער און אַלץ אַזוי ביז אין יענער זייט פון די פאַרשלאָסענע נאַצישע לאַגערן און די גאַזקאַמערן מיט „ציקלאָן B"...

דער פריידיקער רעש פון דעם יום-טוב מיט דער תורה קאָלירט דאָס מקום-קדוש, די הקפות ווערן פאַרגעזעצט מיט פריידיק געזאַנג און אין דער ציטערנדיקער שיין און אין דער נישט זיכערער פאַנטאַזיע דערזע איך אים, דעם איינגעבויגענעם זקן, פון עלטער און פון אַלע אומשטענדן פונעם לעבן. די אַנדערע טראָגן דאָס ספר-תורה אין זייערע אָרעמס, אָבער ער טראָגט עס אויף זיינע אַקסל. אָנגעלענט אָן אים, צי ער לענט עס אונטער, איך ווייס נישט... די כאַראַקטער-שטריכן פון זיין געזיכט צייכענען קוים, מער סוגערירט ווי פאַרגעשטעלט, דעריבער קאָן יעדער איינער אים אינדיווידואַליזירן זיין פּראָפיל. אין דער אומזיכערער שיין פון מיין פאַנטאַזיע, איז עס דאָס בילד פון מיין זיידע, צי פון זיין זיידע, צי, אפשר, פונעם רב פון וואָרעמס, וועמען סע האָבן דערשטאָכן צוויי שטאָלצע ריטער מיט זייערע שווערדן אין א רעגנדיקער נאַכט פונעם האַרבסט 1196, בעת ער האָט געשריבן ביי דער שיין פון א קאַניצל דעם פּירוש אויף דער תורה.

ווי א בליץ אין דער פינצטערניש, פון דער נאַכט און פון די יאָרהונדערטער, דערשיינט זיין געזיכט און סע פאַרשווינדט אין א פּראַקציע פון דער צייט. זיין נאָמען, זיין פאַרוויילן אויף דער דאָזיקער ערד און זיין מוראַדיקער סוף איז אונדז געבליבן אין א ווינקל פון א בלעטל. אָבער וויפל טויזנטער און טויזנטער זקנים ווי ער האָבן געלעבט און זענען אומגעקומען פונעם זעלביקן גרויזאַמען טויט אָן דעם אַז מיר זאָלן האָבן וועגן זיי כאָטש דעם קלענסטן צייכן.

נאָר אין די קינות פון תשעה-באב דערמאָנען מיר זייער זכר, אָן דעם אַז מיר זאָלן קאָנען דערמאָנען זייער נאָמען, דערטראָנקען אין דער סאַמע טיפסטער אַנאָנימאַט: „פאַר די טויטע פון אשפּירא וויל איך גיסן מיינע טרערן / פאַרן חנעוודיקן יוגנטלעכן, פאַרן בכבודיקן זקן... / און ביטער וועל איך באַוויינען די קהילה פון וואָרמייזע / די קהילה פון קדושים, וועלכע צוויי מאָל זענען אַדורך דעם פּיין פון טויט / האָבן מקדש השם געווען פאַר דער גאַנצער וועלט"...

מיט די דאָזיקע פערזן פון טרערן און בלוט באַוויינט זיי קלונימוס בן-יהודה די טויזנטער קדושים פון די קהילות פון שפּייער, וואָרעמס, קאָבלענץ און מיינץ און זיינע קינות זענען שוין לאַנג אַריין אין אונדזערע תפילות, נעבן יענע פון ירמיה הנביא. אָבער וואו איז דער פּאָעט און מקונן, און פון וואַנען אַזוי פיל טרערן כדי צו באַוויינען יענע וועלכע האָבן זיי געפּאָלגט אויפן זעלביקן וועג און אויפן זעלביקן אופן?

„שישו ושמחו בשמחת תורה". פרייט אייך און זייט אייך משמח אין שמחת-תורה, מיט דער פרייד פון דער תורה, זינגט דער כאָר און די הקפות זעצן פאָר זייער טאַנץ-וועג צווישן די מתפללים, וואָס האָבן זיך פאַרזאַמלט אין א גרויסער צאָל.

פרייט אייך און זייט אייך משמח.

אין דאָזיקן אָוונט, אין שטעטל פון מיינע קינדער-יאָרן, האָבן מיר יעדער איינער באַקומען א פענדל פון קאָלירט פּאַפּיר, מיט א רויטן עפּל און אין שפּיץ א ברענענדיק ליכטל. פון די רייכע האַרבסטיקע גערטנער פלעגט דער פּאָטער ברענגען א געלן האַרבוז, וועלכן ער האָט שיין אויסגעהיילט און אין וועלכן ער האָט אַריינגעשטעקט א ברענענדיק ליכטל. ווי באַלויכטן סע האָט אונדז אויסגעוויזן דער אָוונט, ווי גלעצנדיק סע זענען געווען די הקפות, ווי זיס איז געווען דער ווין, ווי באַטעמט זענען געווען די ניס, וועלכע האָבן קוים פאַרלוירן זייער גרינע שאָלעכץ, וואָס האָבן שוואַרץ געמאַכט אונדזערע הענט!

„שישו ושמחו בשמחת תורה... פרייט אייך און זייט אייך משמח, פלעגן מיר זינגען וויפל סע האָבן אונדז געהאַלטן די כוחות און קיינער איז נישט געווען קיין גליקלעכערער פון אונדז, ווען מע האָט אונדז אויך מזכה געווען מיט א ספר-תורה.

„פרייט אייך און זייט אייך משמח"... זינגען מיר אויך היינט, אויפגעשווידערט פון דער פייערלעכקייט פונעם מאָמענט און פון דעם בילד וואָס קומט אין געדאַנק פון יענעם זקן מיט דער תורה. וואָס מיר ווייסן נישט, מיר וועלן עס נישט וויסן קיין מאָל נישט, איז אויב מיט זיין זשעסט לענט ער זיך אָן אָדער לענט ער עס אונטער.

וויקטאָר רוסו

באַזוך פון א כנסת-דעלעגאַציע

אויפן וועג קיין סאָפיא (בולגאַריע) כדי זיך צו באַטייליקן אין דער סעסיע פון אינטערפּאַרלאַמענטאַרישן פאַראיין, א דעלעגאַציע פון 19 חברי-הכנסת (דאָס ישראַלישע פּאַרלאַמענט), האָט פאַרוויילט 24 שעה אין בוקאַרעשט, צו באַזוכן אונדזער קהילה. דער באַזוך איז פאָרגעקומען דעם 18טן סעפּטעמבער.

די דעלעגאַציע, אָנגעפירט פונעם חבר-הכנסת מר אברהם כץ, אין וועלכער סע געפינט זיך מר חיים צדוק, געוועזענער יוסטיץ-מיניסטער, ווי אויך פאָרשטייער פון אַלע פּאַרטייען פון ישראל, איז אויפגענומען געוואָרן פונעם רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א.

מיט גרויס אינטערעס האָבן די דעלעגאַציע-מיטגלידער נאָכגעפאָלגט דעם באַריכט וועגן דער געשיכטע און די היינטיקע רעאַליזירונגען פון דער יידישער קהילה פון רומעניע.

סע זענען באַזוכט געוואָרן עטלעכע אינסטיטוציעס פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע: דער כאָר-טעמפּל, דער אָפּטייל פאַר סאָציאַלער הילף, וואו די געסט האָבן זיך באַקענט מיטן הומאַניטאַרן אופן פונעם פאַרטיילן הילף פאַר זקנים, קראַנקע און יענע אָן משפחות. עס איז אויך באַזוכט געוואָרן איינער פון די מושב-זקנים פון דער פעדעראַציע.

א טיפן איינדרוק האָט געמאַכט אויף דער דעלעגאַציע די אויפמערקזאַמקייט וואָס ווערט געשענקט דער העברעאישער שפּראַך, כּדי אויפצוהאַלטן די גייסטיקע און קולטורעלע ווערטן פון יהדות, דער טעטיקייט וואָס ווערט אַנטוויקלט אין אונדזער קהילה ממשיך צו זיין אונדזערע גייסטיקע אוצרות און זיי איבערגעבן דעם קומענדיקן דור. וועגן דעם האָבן זיי זיך געקענט איבערצייגן באַזוכנדיק די קורסן וואו מע לערנט די הייליקע שפּראַך, זייענדיק אַנוועזנט ביי א רעפּעטיציע פונעם כאָר און פון דער מוזיקאַלישער פאָרמאַציע „מנורה".

די כנסת-דעלעגאַציע האָט געגעסן מיטאָג צוזאַמען מיט דער לייטונג פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע, מיט פּרעזידענטן פון קהילות וועלכע האָבן זיך באַטייליקט אין דער זיצונג פון דער פעדעראַציע. סע האָט זיך אויך באַטייליקט דער אַמבאַסאַדאָר פון מדינת ישראל, מר שבאי כהנא.

אין נאָמען פון דער גאַנצער דעלעגאַציע האָט חבר-הכנסת אברהם כץ וואַרעם געדאַנקט פאַר דעם באַזונדער האַרציקן קבלת פּנים, אויסדריקנדיק די באַזונדערע צופרידנקייט וואָס זיי האָבן געקאָנט זיך באַקענען מיט די רעאַליזירונגען פון דער יידישע קהילות פון רומעניע.

בנימין ז. זעליקאָוויטש

ליכט שטראַלן...

(לכבוד שמחת-תורה)

ליכט, ווייסע, מיט גאָלדענעם פלאַם פייער
פאַרשפּרייטן אַרום זיך וואַרעמע שיין —
זי איז נישט אונדזער און נישט אייער
די שיין געהער דער טונקעלער נאַכט אַליין.

פינצטערע טונקעלע נאַכטיקייט, אַן שיין,
פאַרשפּרייט מורא מיט סודותדיקער שרעק,
געוועלטיקט, בעלי-בתעוועט ביזן טאָג אַריין,
ווען נאַכטיקע באַהאַלטנקייט גייט אוועק.

ליכטשיין, זונשטראַלן פאַרשפּרייטן שמחהדיקייט,
אָפּנהאַרציקייט כוואַליעט שיין אַרום זיך,
ליכטשיין שיכורט אָן נשמהדיקע לוסטיקייט,
שיכורט אָן מיך און צו מאָל אויך דיך.

אוועק מיט דער נעפּלדיקער פאַרסודותדיקייט,
אוועק מיט די קאַלעמוטנע פאַרוואָלקנטע טעג,
זאָל קלאָרקייט לויטערע, איינטייטיקע פּשוטקייט —
זאָל געגאַרטע האָפענונג באַלייכטן מיין וועג.

ליכט, ברענענדיקע, געבוירן טאָקע שיין,
ווייל, זיי געבוירן אָבער דעמאָלט אויך שאָטן —
אויב א געדאַנק אַנטהאַלט א טיפן מיין,
מוז מען מיט המצאהדיקער חכמה אים דעררעטן...

יאָ, תמיד איז געצווילינגט שאָטן מיט שיין,
און, פאַרשטייט זיך, אויך חשכות מיט ליכט;
אַז ליכט זאָל שיינען, טונקל דאַרף זיין.
וואָס פינצטערער עס איז, אַלץ העלער דאָס ליכט.

א ליכט, א ברענענדיקס, שיינט ביי נאַכט בלויז,
ביי טאָג איז אויך א פאַקל אַן איבעריקער;
אין דער פינצטער איז א שטראַל — א רויז,
וואָס פינצטערער, איז די שיין אַלץ ליכטיקער.

פון איינעם קאָן מען אָנצינדן ליכט הונדערט,
באַניצן די שיין קאָנען הונדערט ווי איינער,
די ליכטיקייט וועט נישט ווערן געמינערט,
ווייל ליכט איז מיט יעדן ברייטגעביק ווי קיינער.

תורה-ליכט מיט גאָלדענעם התלהבות-פייער,
פאַרשפּרייט אַרום זיך וואַרעמע שיין —
זי איז אונדז ליב און אויך טייער,
שמחהדיק לאָמיר מיט הקפות-טענץ גיין.

כתב-עת
של היהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה, י"ט תשרי תשל"ח בוקרשט | מספר 399 | דרשבושן ★

צלילי שלהי דחג

מאת הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן

(קטעים מדרשת רב הראשי שליט"א בשמיני עצרת לפני יזכור)

מקדש הנשמות

„ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה', את כל התפלה והתחנה הזאת, קם מלפני מזבח ד' מכרוע על ברכיו וכפיו פרושות השמים", (מלכים א ח' נ"ד).

ברגעים האלה של שלהי החג, אנו שרויים במצב הדומה למצב רוחו של בונה בית-המקדש. והפסוק שהזכרנו לעיל, מכיל את תמצית הלקח שסיגלנו לנו.

מאתחלתא של חדש תשרי, ועד היום התמדנו להוסיף יום מדי יום פרחי נועם, לזר הימים החגיגיים שלנו. ואפילו כל אלה. שפי-מות השנה התמימה, רק לעתים רחוקות, פניהם מועדות למשעולים הפונים לבתי פני-סיות, היפו אוזן קשבת לדחיפה שבנשמותיהם ובאו הלום להשמיע „את כל התפילה והת-חינה" לשוכן מרום. וכמו שלמה השתדלנו „בירח האיתנים", לבצר את חומותיה המוס-ריות המקיפות את המבצר הפנימי בחביוני לבנו אנו, מבצר המצפון, ובכל תפילה לוהטת שהשמיעו שפתינו, בכל רעיון יפה שציץ במוחנו, בכל רגש נעלה שהניץ בנשמתנו, אנו המשכנו להניח לבינה על גבי לבינה למקדש שלמותנו המוסרית.

החל מראש השנה, היינו לבוני בתי מקדש בדומה למי שהוכתר בצדק בשם „החכם מכל האדם". בתקיעות השופר שהשמענו נצטרפנו ללהקות הלוויים בבית המקדש, למשוררים הקו-שרים שבחים לאלוקים, לפיטני זכרונות העבר חדור הלבבים אך גם מחצצרי תקוות עתיד מזהיר. ובהזכירנו את העקידה — את רוח ההקרבה שפיעם אותנו מאז ועד עתה, — הנחנו אבן על גבי אבן על מזבחנו רבי היו-לות והשנים.

האם לא התעטף כל אחד באצטלא של כוהן גדול, בקודש שביומות השנה — ביום הכפורים — וחדר לקודש הקודשים שבחביוני נשמתו ומצא שם חלקיק מן האלוהות השוכנת בו? ובהתנשאו ביום קדוש זה מעל לצורכי כסות החמר בה אנו עוטים, עשינו את השולחן, את שולחן הקודש שעמד בבית המקדש ואשר סימל את הטוהר הרוחני שיורנו את הדרך בה עלינו למצא את לחם חוקנו. „לחם הפנים" בונה הלחם שנמצא על שולחן קדוש זה והוא היה לנו לעינים והרגיש שהאמצעים שבהם אנו רוכשים את מחייתנו משקפים כבתוך אספקלריא מאירה את פנימיותנו הרוחנית.

„שאבנו מים בששון ממעיני הישועה", וכמו כוהני העבודה בשכבר הימים, חגונו גם אנו בימות חג הסוכות את „שמחת בית השואבה" ודלינו ממעמקים, את המים הזכים של האמונה. השאנו משואות, הדלקנו אבוקות, ובאבוקות התוחלת בידינו רקדנו לפני העם ושאפנו לעולם בו האיש העמל יהנה מפרי עמלו במילואו.

ועתה, בימות שמיני עצרת ושמחת תורה, אנו מקימים במכמני נשמתנו את ארון-העדות, בו נמצאת התורה שהקנינו לעצמנו. שם, בארון העדות בבית המקדש, נמצאו לוחות העדות שסותתו מאבנים. וכאן במצפוני נשמתנו נחרתה התורה על לוחות לבנו.

יזכור

כן! אנו המשכנו בחדש זה, להניח אריח על גבי אריח והקימונו מקדש אשר יהיה למקלט רוחני בשנה הפורשת לפנינו את כנפיה. כן! היינו ארדיכלי מקדש מעט וני-שאנו אתנו בכל מסלולי החיים. ובהפנותנו את מבטנו אחורה נראה את חגינו שחלפו כראות עמודים איתנים שעליהם נשען מקדש נפלא זה.

„קם מלפני המזבח". אנו קמים מלפני המז-בח. תפילת „יזכר" שנשמיע, תעביר לפני עינינו את המזבח הענקי שמפציע מעל לזמן ומרחב ואשר עליו תורים ללא ספור של קרו-שים מכל תקופות ומכל תפוצותינו. מזבחנו זה אף פעם לא נועד לשרת את המולך, אליל המלחמות האכזרי, לעולם לא נועד לשמש את ממון' אליל הזהב החמסן. אסרו להניף את הברזל על מזבחנו כי „איך אפשר — מענו חכמינו — להניף עליו ברזל ולא לחללו? איך אפשר להניף ברזל שעלול להיות חרב ולקצר ימיו של האדם, על המזבח המטיל שלום בין אדם לחברו?"

כן! על מזבחנו לא הונף הברזל, אולם הוא נתרוה בדם הקדושים. „רבות מאוד — קורא הנביא יחזקאל — רבות מאוד העצמות היבשות — קרבנות הדורות עלי במת היסו-רים ובזוכרנו את יקירינו ששבקו חיים לכל חי, הננו הולכים בעקבות מלך שלמה וקמים מלפני מזבח ה'.

יפות מאוד במות המטבח שהקימה האנו-שות בדרפה היורשת; קרבנות אין ספור ראתה בתולדותיה, ויותר מדי אלמנות סופ-דות, יתומים נאנקים דום. אולם כל התפילה והתחנה, שהעלינו למרומים בזמן החגים זיזקה עוד יותר את החלטתנו הנחושה לא להסתפק לקשור הספדים, לא. להסתפק להשמיע תפילות „יזכר" הדורות נהי ולבכות את חורבנות העבר, אלא להביא לפני כסא הכבוד תפילת "יזכור" חדורת כוח ומריץ שתעוררנו למאבק הקדוש למען הגנת השלום.

„מכרוע על ברכיו". שלמה קם אחרי שהקים מקדש לאמונה המבוססת על יראת הכבוד ולא על השפלת האדם, על חרות אנושית ולא על עבדות משפילה. לאלוקי הצדק הקריש שלמה את מפעלו הארדיכלי, לאלוקים שאליו פנו האנשים לא מפחד אלא מאהבה. „האני מאמין" של שלמה הקים את בחיר-היצורים מכריעה, הוא מישר את חוט שדרתו ומקנה לו את מושג ערכו. כמוהו גם אנו, אחרי שעלה לנו להקים את מקדשנו הפנימי, קמים מכרע על ברכינו, גם אנו לא נתיר עוד שבחיר היצורים יתהלך שחוח להקנות להם את הגו-נאות חשלמות שכולנו חותרים אליה.

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז"ל

ליקט ועיבד הרב יצחק מאיר מארילוס

לפרשת בראשית

בראשית ברא אל—ה—ים את השמים ואת הארץ". (בראשית א—א) במסכת חגיגה דף יב עא ובמדרש רבה פרשה א אות טו תנו רבנן שנו רבותינו: בית שמאי אומרים שמים נבראו תחלה ואחרי כך ארץ שנאמר „בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" ובית הלל אומ-רים ארץ נבראת תחלה שנאמר (שם ב—ד) „ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים" ויש להג-לים כוונה ברקע מוסריית חסידית בשינוי דעותיהם ושיטתם בזה על פי מה שמובא חלו-

(סוף בעמוד 9)

איתן אריה

מאת הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

סימן לה

תשובה מאהבה לתלמידי החריף ובקי מופלג בתו"י קנקן חדש מלא ישן כו' כמר שמואל האגער בק' ווינן יצ"ו ה' הברכה לחיים עד העולם לפ"ק.

בשאלה שהציע לפני בנחתך אתרוג שבירכו עליו והיו הגרעינים מונחים לרוחב האתרוג. שהוא סימן של מורכב לפמ"ש במג"א סי' תרמ"ח סקכ"ג בשם הע"ש, ולאחר שעלה ונסתפק אם יצאו בו יד"ח, הביא ראי' שקיימו המצוה כדת מהא דפסחים ע"א בשחט הפסח בשבת ונמצא טריפה בסתר פטור מחטאת, משום דאונס הוא שלא הי' יודע שכן ולא הי' לו לבדוק על כך כפי' רש"י שם, וה"ה באתרוג לא הי' אפשרות לבדוק אותו גם כן לפני ברכה עכת"ד.

הנה הלא עיניו חזו דברי הביכורי יעקב שהביא במשנה ברורה שהשיג על הער"ש וכ' דאין זה סימן כלל, כאשר נוכח לדעת ע"פ הנסיון באתרוגים שיש להם כל סימני כשרות ולפעמים הגרעינים הם באורך ולפעמים ברוחב, ומי דחקו ליכנס בפתחא זוטא ושביק פתחא רבא (כבעירובין יז:), דשאלתו ג"כ תתכן לענין סימן הג' שהביא בשו"ת הרמ"א בשם מהר"ם פאדווה שהביא המג"א, והיינו שמצאו תוך המורכב רחב יותר והמוהל שלו רב והקליפה האמצעית דקה, ועל סימן זה לית מאן דפליג, ולמה לא הביא ע"ז ראיתו מפסחים ע"א: דיצא בדיעבד כיון שהסימן הוא בסתר.

אך בגוף סימנים אלה שהזכירו פשוט שאין הכונה שכל א' יחתוך האתרוג שלו כדי ל-בדקו, רק שאם יש ספק על איזה סוג אתרו-גים במחוז ידוע אם הם מורכבים או לא. אז אפשר לחתוך כמה מהם ולבדקם לראות אם יש חשש מורכב, דאז אין לברך על אתרוגי המקום ההוא, וכן משמע משו"ת הרמ"א הנ"ל וז"ל, והמורכבים הגדלים במדינות אלו ניכרים וידועים אצלנו כו'. וא"ו ג' סימנים אשר תוכל להכיר בהם המורכבים הגדולים בארצנו בו' ואמנם אלו מובהקים אצלנו ע"ש. ומשמע דבמקומות דשכיחי מורכבים אין לברך עליהם עד שיבדקם בסימנים אלו.

אך יש להסתפק דלכאורה ג' מלשונו דכל ג' סימנים ישנם באינם מורכבים, ולהיפך ה-פסולים יש בהם כל ג' סימני מורכב, ומה הדין בם נראה או רק סימן א' האם יש עוד צורך לבדוק אם יש בו כל הסימנים. דלפ"ז יש לכאורה לשדות נרגא בראיית רומ"ע מ-פסחים דהתם שפיר הוי אונס וכפרש"י, אבל באתרוג לא נקרא אונס דבמקום של מורכבים הלא מחויב הוא לבדוק כמה אתרוגים הגדלים שם בכל הסימנים, ואין לברך על אתרוגי המקום בלי בדיקה כשולשת זו.

וא"כ אין מקום לשאלותו כלל אבל אפשר באתרוג שלא ידוע מאיזה מקום בא והסימן החיצוני הוא לכשרות (וגם לא היו לו עוד אתרוגים מאותו סוג לחתכם ולבדקם), ואף במקום דשכיחי מורכבים ובדק אחרים מהם והיו טובים גם מפנים, דאז שפיר בירך עליו לפי דעת הרמ"א הנ"ל, ואחר יו"ט חתך ה-אתרוג שבירך עליו ומצא בפנים סימן מורכב דבכה"ג הוי אונס.

ויעכ"ז בכה"ג אין ראי' מפסחים ע"א: לכאו, ועי' בפיהמ"ש לרמב"ם על המשנה דהשוחט ונמצא טריפה צריך לשחוט אחר כו' עד ש-יכשר א' או עד שתחשך וידחה לשני שהרי אנוס הוא. ועי"ש בכ"מ שמתבאר קצת ממשנה הנ"ל, הרי דלא יצא אף שהי' אנוס, ואף דהתם שאני דכ' ואכלו וק"פ שנטריף אסור לאכול, אבל עכ"פ אין להביא ראי' משם דיצא באתרוג שנחתך אחר יו"ט ונמצא בו סימן מורכב, דהתם קאי לענין חיוב חטאת דשייך רק על שוגג, ולא על אונס דלי"ה עברה בידו כלל לחייבו קרבן חטאת. והפמ"א שהביא הפ"ת ביו"ד סי' כ"ט שפיר מביא משם ראי' למי שאכל עוף ואח"כ מצא בו אחד מח"י טרפות שא"צ כפרה דהוי אונס, אבל לנ"ד לא דמי כלל, דנהי שי"ל דל"ה עברה בידו מברכות לבטלה, ולא נענש אף בעידן דריתחא (עי' מנחות מ"א.) על מה שלא בירך על אתרוג כשר משום דהוי אנוס, מ"מ ידי חובת מצו' לא יצא, דזה ענין של מציאות, ואתרוג מורכב אינו אתרוג כלל ועכ"ז הדין דין אמת וכמ"ש החת"ס סוס"י קפ"ג דבאתרוגים שיש בהם סימנים שבחוץ, שקיעה ובליטות הרבה הו"ל ב' סימנים, ושוב אין לנו לחוש שמא ימצא ההיפוך בסימנים הפנימיים, ואפילו נמצא סימן פנימי כזה באיזה אתרוג, אין לחוש אפי' ב-אותו אתרוג (אי הי' אפשר לצאת בו אחר שנחתך), כיון ששני סימני טובים יש בו ב-חוץ, מכ"ש שעכ"פ אין לחוש לשאר אתרוגים שבאותה חפיסה עכ"ל. ומשמע מדבריו תרתי, חדא שיצוייר באתרוג א' סימנין הפוכין לכאן ולכאן (וכ"מ גם מס' מור וקציעה שהביא ב-משנה ברורה), ועוד משמע כי די בב' סימנים בחוץ, ולא איכפת לן אז אם בפנים יש סימן מורכב, ואף לכתחלה מברכין על אתרוגים אלו. וע"ש בסי' ר"ז וע"ע במ"ב מה שמסיק בשם בכורי יעקב אף בדלית הסיכן הג' של הרמ"א.

ובדרך אגב הנני להעיר לשמוע בלימודים דבנדון ראיית הפמ"א דלעיל לכאורה יותר ממה שכתב מפורש יוצא מהרמב"ן ר"פ ויקרא ד' דבחייבי מיתת בידי שמים ובחייבי מלקות אין בהם בשוגג נשיאות חטא וא"צ ריצוי כלל, ע"ש שמפרש כן ד' התו"כ אבל אין הפמ"א תח"י לעיין בו, גם לפמ"ש לעיל דל"ה עברה במה שבירך עליו כשום דהוי אנוס, בלא"ה לא הוי עברה בידו לפמ"ש ה-רמב"ן הי"ל, ובפרט לפמ"ש התוס' לר"ה ל"ג. ד"ה הא והרא"ש לקדושין ל"א. דברכה ל-בטלה אינו עובר רק מדרבנן (עמ"ש בתוס' קדושין ל"א ועירובין צ"ו ובשו"ע או"ח סי' י"ז ס"ב ובסי' מ"ו במג"א סק"ז ובסי' רט"ו סק"ו ובאש"א להרא"א שם).

וכבר כתב הנתיבות בחו"מ סי' רל"ד דמי שאכל חיבור דרבנן בשוגג א"צ כפרה, דהוי כלא עבר כלל וכאוכל כשרה ע"ש, אך ע"ז יש להעיר מחולין ה' דמסופק ר"ז אם ר"י ור"א היו שוגגים, כי הוא לא ראה אותם אוכלים ולא שאל אותם ושם ו' נהי שראה ר"ז לר"א שאכל והוא בעצמן אמר לר"ז שהכל בשוגג, אעפ"כ אמר ר"ז דמדאכל מ-סתמא לא הי' כאן איסור אפי' בשוגג ע"ש, ולהנ"ל אם הוי איסור בשוגג הוי כלא עבר בלום.

ואולי י"ל כעין ההוא דאמרינן בירושלמי דיומא פ"ח ה"ז ובשבועות פ"א ה"ו ומד"ת ותיב"ע ר"פ צו, דעולה באה לכפר על הרהור הלב ע"ש, והנא מחשבה רעה אין הקב"ה מ-צרפה למעשה (כבקידושין ל"ט וסוף חולין) ואעפ"כ מביאין עליה עולה, והיינו שאינו מ-חויב רק בנדבה מביא עולה לדורון (כבזבחים ז), והיינו כדי שישוב האיש להיות כמו שהי' קודם המחשבה.

וה"ה בנ"ד י"ל דאף דא"צ כפרה ואין לו עונש באוכל איסור דרבנן בשוגג, וכן ל-הרמב"ן בעובר בשוגג על עברות שבמזיד הוא מחויב מיתה ביד"ש או מלקות מ"מ איננו עתה כמו שהי' קודם העברה בשוגג (ועמ"ש בשלה"ק ח"א במ"ד מעשרה מאמרות בענין עברה בשוגג), וע"כ אף תקלה כזאת לא תאונה לצדיק במידי דאכילה. (דכידוע האכילה עצמה היא עושה פגם שנשמתו גם אם אינו עובר עליו, כמו שהוא נטמא באכילת נבלות בלי הבדל אם אכל במזיד או בשוגג — ז.ג.).

אכל בלא"ה כבר העירותי ע"ז מכמ"ק עי' ברכות י"ט: במוצא כלאים דרבנן על חברו ל-גרסת הרמב"ם בפ"י מהל' כלאים הכ"ט, ועי' יו"ד סי' ש"ג, אי לאו כבוד הבריות הוי מ-חויב לפשוט אף כשחברו הוא שוגג, וע"ע ביצה ל' דבין בד"ת ובין בדרבנן מחויב ל-אפרושי אפי' משוגג אי מסופק אולי ישמע לו, עי' תוס' שבת נ"ה, ד"ה ואע"ג וב"ב ס' ד"ה מוטב וע"ז ד' ד"ה שהי' ובאו"ח סי' תר"ה, ועי' יו"ד סי' שע"ב בש"ך לענין טומאה דרבנן אי מחויבין להקיצו לכהן, ולהנ"ל הרי באיסור דרבנן שוגג הוי כלא עבר כלל.

וגם בגוף הראי' של הנתיבות מעירובין ס"ז דבדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא, במחכ"ת אינה ראי' דהתם אמרינן דמסתמא מתיישב שפיר להורות כדת, אף שהוא יש לו להקשות עליו, וכמ"ש הרמ"א ביו"ד סי' רמ"ב סק"ב ועמש"ש הש"ך והגר"א. ויש לי בענינים אלו פלפולים ארוכים בס"ד, אבל כעת באתי רק בקצירת האומר. והנני דו"ש כל הוגי דתוה"ק באה"ר ופ"ש ממני לאביו הרה"ג הר' גרשון האבד"ק טויסט וכעת רב במחוז העשרים בווינה כו'.

מספרו „איתן אריה, שאלות ותשובת" שהופיע בהוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים, 1976.